

የሁለት ደብዳቤዎች ንፅፅር

ባዮ ይማም*

አጠቃሎ:-ይህ ጽሑፍ ዐፄ ቲዎድሮስና አባ እምነቱ የሚባሉ መነኩሴ የጻፏቸውን ደብዳቤዎች ያነጻጽራል። ንጽጽሩ የይዘትና የቅርጽ ነው። ቅርጹ ሥነ ልቦናዊ ሲሆን ይዘቱ ማኅበረ - ፖለቲካዊ፣ ባህላዊና ሥነ ልቦናዊ ነው። ጸሐፊዎቹ ሰብ-ሥልጣን ናቸው። አንዱ ዓለማዊ ንጉሠ ነገሥትና ኦርቶዶክሳዊ አማኝ፣ ሁለተኛው መንፈሳዊ መነኩሴና ከቶሊካዊ አማኝ። መነኩሴው የካቶሊክን እምነት ማስፋፋት፣ ዐፄው የኦርቶዶክስን እምነት መጠበቅ ይፈልጋል። ይህ በሁለቱ መካከል የሥልጣን ቅራኔ ይፈጥራል። ድብደቤዎቹ የተጻፉት በሁለቱ ጸሐፊዎች ጀርባ ለሚገኙ ሌሎች ሰብ-ሥልጣናት ነው። መነኩሴው ለፈረንሳይ፣ ዐፄው ለእንግሊዝ ወኪል የጻፏቸው የእርዳታ ጥሪ ናቸው። ጥሪው መልስ ያጣል፤ ስለዚህም ጭንቀት ይፈጠራል። ከዚህ የተነሣ ዐፄው በመነኩሴውና በደጋፊዎቻቸው ላይ እርምጃ የውስዳሉ። መነኩሴውን ያባርራሉ፤ ደጋፊዎቻቸውን ይገድላሉ። ቅራኔው በግጭት ይቋጫል፤ ግን አይፈታም፤ እስከ ዐፄው ፍጻሜ ድረስ ይቀጥላል። የደብዳቤዎቹ ትንተና በይናዊ እና መራምራዊ ነው። ዓለማውም የቋንቋ ዓይነተኛ ተግባር ሥልጣንን መግለጽ መሆኑን ማሳየት ነው። የሁለቱ ሰብ-ሥልጣናት፣ የሁለቱ ቤተክርስቲያናት አልፎም የሁለቱ መንግሥታት (የኢትዮጵያና የፈረንሳይ) ግንኙነት፣ ቅራኔና እርቅ፣ መሠረቱ ሥልጣን ነው። ቋንቋቸው ይህን ቁልጭ አድርጎ ያሳያል። አልፎም ሃይማኖት የዓለማዊዉ ሥልጣን መጠበቂያና ማስጠበቂያ ከመሆን ያለፈ ፋይዳ እንደሌለው ያስረዳል። ቋንቋ የሐሳብ መግለጫ የሚሆነው ሐሳብ ሥልጣን-አዘል ወይም ሥልጣን-አልባ ሲሆን ነው። ሥልጣን ዘርፉ እና ደረጃው ብዙ ነው፤ መግለጫው ቋንቋም እንደዚሁ ዓይነቱ ብዙ ነው። ስምና ወርቅ አንዱ ነው።

መግቢያ

እንደ አውሮጳውያን አቆጣጠር በሚያዝያ ወር 1855¹ ዓ.ም. ዐፄ ቲዎድሮስ² በእየሩሳሌም የእንግሊዝ ጳጳስ ለነበሩት ለአባ ሳሙኤል ጎባት አንድ የመማጠኛ ደብዳቤ ይጽፋሉ። ደብዳቤው እንዲህ የሚል ነው።

* በአዲስ አበባ ዩኒቨርሲቲ የስነልቦና ፕሮፌሰር
¹ በመጽሐፉ የፊት ሽፋን ላይ ይህ ቀን የሰፈረው 1858 ሆኖ ነው። በመጽሐፉ ውስጥ ገጽ 10 ላይ የሰፈረው 1855 ሆኖ ነው።
² “ቲዎድሮስ” የሚለው ስም አንዳንድ ጊዜ “ቲዎድሮስ” እየተባለ ይጻፋል፤ ለምሳሌ በአቶ ተክለ ጻድቅ (1981)። በዚህ ጥናት ውስጥ ከራሳቸው ከንጉሡ በተጻፈው ደብዳቤ ላይ በሚታየው መሠረት

ዛቲ፡ መልእክት፡ ዘተፈነወት፡ እምነብ፡ ሥዩመ፡ እግዚአብሔር፡ ንጉሠ፡ ነገሥት፡ ቲዎድሮስ፡ ትብጻሕ፡ ኅብ፡ ጳጳስ፡ እንግሊዝ፡ ዘኢየሩሳሌም፡ ሳሙኤል፡ ኅባት፡ ... ሰራተኞችን ግን፡ እስድልህ፡ አለሁ፡ በማለትህ፡ ደስ፡ ብሎኛልና፡ ስደድልኛ፡ ነገር፡ ግን፡ የሃገራችንን ፡ ነገር፡ ታውቀው፡ አለሁ፡ የነበርህበት፡ ነው፡ እርስ፡ በርሱ፡ ስንኳ፡ ከሶስት፡ ተከፍሎ፡ ነበረ፡፡ አሁን፡ በእግዚአብሔር፡ ኃይል፡ አንድ፡ አድርጌው፡ አለሁና፡ ሃይማኖት፡ የሚፋልሱ፡ ቀሳውስት፡ አይምጡብኝ፡ ፍቅራችን፡ እንዳይጎድል፡፡ ከዚህ፡ ቀደም፡ አባ፡ ያዕቆብ፡ የሚሉ፡ እንደ፡ ገና፡ ክርስትና፡ አንስቶ፡ ዲቁና፡ ቅስና፡ ሰጥቶ፡ የብዙ፡ ሃገር፡ አፋልሶ፡ ነበር፡፡ በእግዚአብሔር፡ ኃይል፡ አስለቅቁ፡ ሰደድሁት፡፡ ሌላ፡ ግን፡ ቢመጣ፡ በፍቅር፡ ተቀብሮ፡ በፍቅር፡ እሰደው፡ አለሁ፡፡ የሚኖረውንም፡ ደስ፡ አሰኝቻ፡ አኖረው፡ አለሁ፡፡ ከሠራተኞች፡ ግን፡ አንዱ፡ በእሳት መዘወር፡ የሚያርስ ከነመዘወሩ ይዞልኝ ይምጣ፡፡ አለ፡ ሲሉ፡ ሰምቶ አለሁ፡፡ አንተም፡ ጠይቀኝ፡ እኔም፡ አስጠይቅህ ፡ አለሁ፡፡ ለእግዚአብሔር፡ ደስ፡ ይበለው፡ ብዬ፡ ባርያ፡ አይሸጥ፡ ብዬ፡ 2ት፡ ዓመት አዋጅ ነገራ አልክዬው አለሁ (Rubenson 1994:5) ፡፡

ሁለተኛው ደብዳቤ አሁንም በአውሮጳ አቆጣጠር ጥር 1861 ዓ.ም አባ እምነተ ማርያም ግብረቱ በሚባሉ መነኩሴ ለቲዎድሮ ጅልበርት የተጻፈ ነው፡፡ ይህም እንዲህ ይላል ፡፡

አመ፡ 5 ለጥር፡ በሀላይ፡

ሰላም፡ እላለኩ፡፡

ወደርስም፡ ከላክኑ፡ በኑዋላ፡ ትላንት፡ ርግጥ፡ ወሬ፡ ሰማኑ፡፡ ይህም፡ እንዲህ፡ ነው፡፡ ቲዎድሮስ፡ ወደ፡ ትግሬ፡ መጥቶ፡ ከንጉሤ፡ ጋራ፡ ሁለቱ፡ ተቃርበው፡ ሁለት፡ ቀን፡ ከተሰለፉ፡ በሁዋላ፡ ፈረ፡ ተለይ፡ ብለው፡ ንጉሤ፡ የታመነ፡ አዋጅ፡ ነገሩ፡ ስለዚህ፡ የፈራ፡ ሁሉ፡ በተለየ፡ ጊዜ፡ የታመነ፡ ጦራቸውን፡ ይዘው፡ በተምቤን፡ አድርገው፡ ወዲያ፡ ማዶ፡ ሄዱ፡፡ ቲዎድሮስ፡ ተከትለው፡ ሔዱ፡ አድዋን፡ አዘርፈው፡፡

ይህንን፡ ወሬ፡ የሰደድሁለም፡ በሁለት፡ ምክንያት፡ ነው፡፡ አንዱ፡ ምክንያት፡ ይህንን፡ ወሬ፡ ሳይሰሙ፡ ወደዚህ፡ እንዳይነሱ፡ ነው፡፡ ሁለተኛው፡ ምክንያት፡ ባላገርች፡ ባምናው፡ ዋስነት፡ እጅግ፡ ፈርተዋልና፡ ካቶሊካውያንም፡ ሁሉ፡ እንግዲህ፡ ለኛ፡ ታላቅ፡ መክራ፡ ሊሆንብን፡ ነው፡ ብለዋልና፡ በታላቅ፡ ጥበበዎና፡ ቸርነተዎ፡ አምና፡ እንደ፡ ሰደድዋት፡ ያለች፡ ወረቀት፡ ወደ፡ ቲዎድሮስ፡ እንዲሰዱላቸው፡ ይለምኑዋል፡፡

“ቲዎድሮስ” እያልኩ ጽፌአለሁ፡፡ ሆኖም ከሌላ ምንጭ የወሰድኩትን ከምንጩ ላይ በተጻፈው መሠረት “ቲዎድሮስ” እያልኩ ተጠቅሜአለሁ፡፡ ሌሎቹን ጥናዶት በምንጩ ጽሑፍ ውስጥ በሚታዩበት ቅርጽ ጽፌአቸዋለሁ፡፡

ንጉሥ፡ ንጉሤ፡ የላኩብኝ፡ ለርስዎ፡ የምነግርዎ፡ ቃል፡ አለኝ። ነገር፡ ግን፡ በመልክት፡ አይሆንልኝም። እንግዲህም፡ ሌላ፡ ወሬ፡ ሳገኝ፡ አፀፍለዋለጉ። ይህችን፡ ወረቀት፡ ላመጣልዎ፡ ዋጋው፡ እንደ፡ እውቀተዎ፡ ይስጡት። በሁለተኛ፡ ቀን፡ እንዲገባልዎ፡ አገዢዎላችኛ፡ በሰላም፡ ይኑሩ፤ አባ፡ እምነቱ፡ ዘገሪማ፡ አልጉ። (Rubenson 1994:141)

ይህ ጥናት የነዚህን ሁለት ደብዳቤዎች ቅርጽና ይዘት እያነፃፀረ ለመተንተን ይሞክራል። የይዘቱ ንፅፅር ደብዳቤዎቹ በተጻፉበት ወቅት ይታይ የነበረውን ታሪካዊ፣ ማኅበረ - ባህላዊ፣ ፖለቲካዊ ሁኔታ እና ከዚህ ላይ የሚሠርፀውን የየጸሐፊዎቹን ሥነ ልቦና ያጣቅሳል። ለዚህ ምክንያቱ ደብዳቤዎቹ አሁን በሚያሳዩት ላዕላይ ቅርጽ ላይ ብቻ ተመሥርቶ ሙሉ ይዘታቸውን ማግኘት ስለማይቻል ነው። ስለዚህም ንፅፅሩ ዘርፈ-በዙ፣ በይናዊ (interdisciplinary) እና መራምራዊ (interpretive) ነው። የቅርጹ ንፅፅር ጸሐፊዎቹ በተጠቀሙበት ቋንቋ ሰዋስዋዊ፣ ሥነ ቃላዊ፣ ሥርዓተ ጽሕፈታዊ ባህሪ እና የአጠቃቀም ዘይቤ ላይ ያተኩራል። አቀራረቡም ገላጭና ዘርዛሪ ሲሆን ትኩረቱ በጽሑፉ ውስጥ ገጽታው ላይ ብቻ ነው፤ ከጽሑፉ አልፎ ኅብረተሰባዊ ዳራው ድረስ አይዘልቅም። በዚህም ዳር ድረስ ከሚዘልቀው ከይዘቱ ትንተና ይለያል።

የይዘቱም ሆነ የቅርጹ ንፅፅራዊ ዓላማ፣ ቋንቋ የሐሳብ መግልጫ መሣሪያ ነው፤ የሚለው ሥነ ልሳናዊ እና ተግባቦታዊ ብዬ ምን ያህል ውሱን እንደሆነ ማመላከት ነው። ሐሳብ በቃል፣ በሐረግ እና በወረቀት ነገር ሊገለጽ ይችላል። በነዚህ አማካይነት የሚገለጸው ሐሳብ ግን ቁንጽል ነው፤ ሙሉ አይሆንም። ሙሉ የሚሆነው ከሐሳብ ግላጭነት አልፎ የሐሳብ ገላጭን ግለሰብ ሁላዊ ሰብዕና እንዲሁም ማኅበረሰባዊ ዳራ ሲያንጸባርቅ ነው። ይህን ሊያደርግ የሚችለው ደግሞ ትንተናው ከላይ እንደተገለጸው በይነ-ዘርፋዊ እና መራምራዊ ሲሆን ነው። ልሳናዊ ከሆነው ከአረፍተ ነገራዊ ቅርጽ እና ሐሳባዊ ይዘት አልፎ የሐሳቡንና የባለሐሳቡን ማኅበረሰባዊ ዳራ ሊያመለክት ይገባል። ይህ ዓይነቱ ትንተናም ሐሳቡን ሙሉ እና ተአማኒ ያደርገዋል። ባጭር ቃል ልሳን የሚያገኘውን መራምራዊ ትንታኔ ይሞላዋል።

ይዘታዊ ንፅፅር

ከደብዳቤዎቹ መረዳት እንደሚቻለው፣ ሁለቱም ጸሐፊዎች በዜግነት አንድ ይሁኑ እንጂ በሌሎች ነገሮች እጅግ ይለያያሉ። አንደኛው ንጉሠ ነገሥት ተብለው አገር የሚመሩ ዐፄ ሲሆኑ፣ ሁለተኛው አባ ተብለው አንድ ገዳም የሚያስተዳድሩ እና/ወይም የሚሰብኩ መነኩሴ ናቸው። አንደኛው የዓለማዊና መለኮታዊ ሥልጣን ባለቤት የሆነው ሥዩመ እግዚአብሔር ነኝ ሲሉ፣ ሁለተኛው ሥዩመ ጳጳስ የሆነው መንፈሳዊ አባት ነኝ ባዩ ናቸው። ፡ ዐፄው የኦርቶዶክስ ክርስትና ተከታይና የቤተክርስቲያንም የበላይ ጠባቂ ሲሆኑ፣

መነኩሴው የካቶሊክ ክርስትና ተከታይና ምናልባትም የአንድ ገዳም አስተዳዳሪ አለዚያም ተራ ሰባኪ ሊሆኑ ይችላሉ። አንደኛው ካቶሊካዊ አባ፣ ሁለተኛው ኦርቶዶክሳዊ ዐፄ ናቸው። ፣ ባጭር ቃል ሁለቱም የተለያዩ ሰበ ሥልጣን ናቸው። ሥልጣናቸው ግን ለየቅል ነው - አንዱ ፖለቲካዊ ሌላው መንፈሳዊ። ቋንቋቸውም ይህን መሠረት ያደረገ ነው።

የካቶሊኩ መነኩሴ ተግባር በኦርቶዶክስ ዐፄ የሚደገፍ አይደለም። በደብዳቤአቸው ላይ በግልጽ “ሃይማኖት፣ የሚፋልሱ³፣ ቀሳውሰት፣ አይምጡብኝ።” ይላሉ። “ሃይማኖት፣ የሚፋልሱ።” ሲሉም የኦርቶዶክስ ክርስትናን ማለታቸው እንደሆነ ግልጽ ነው። የዚህ ሃይማኖት ተከታይና የበላይ ጠባቂ ናቸውና። ይህ የዐፄው አቋም መነኩሴውንና ተከታዮቻቸውን “... ለኛ ታላቅ መከራ ሊሆንብን ነው።” ብለው እንዲሰጡ አድርጓቸዋል ። ከስጋታቸው ይላቀቁ ዘንድም፣ “በታላቅ ጥበበኛና ቸርነተኛ አምና እንደ ሰደድዎት ያለኛ ወረቀት ወደ ቲዎድሮስ እንዲሰዱላቸው ይለምኑዋል።” በማለት ቲዎድሮስን ይማጠናሉ። ይህም ዐፄውና ቲዎድሮስ ከዚያ በፊት የደብዳቤ ግንኙነት እንደነበራቸው ያሳያል። ቲዎድሮስ ምን እንደሆኑና የት እንደሚኖሩ የመነኩሴው ደብዳቤ አይገልጽም። ለካቶሊካዊ ተልዕኳቸው ግን ሁነኛ ሰው እንደሆኑ መገመት ይቻላል። በመነኩሴው እና በዐፄው መካከል የሚገኙ ሽምጋይ ሰው ሳይሆኑ አይቀሩም።

በሌላ በኩል “የሀገራችንን ነገር፣ ታውቀው፣ አለህ፣ የነበርህበት፣ ነው።” የሚለው የዐፄው ደብዳቤ፣ አባ ሳሙኤል ከዚያ በፊት ኢትዮጵያ ውስጥ ይኖሩ እንደነበር ያመለክታል። ምናልባትም ዐፄው “እንዳይጎድል” የሚሉትን ፍቅር የጀመሩት ከዚያን ጊዜ ጀምሮ ሊሆን ይችላል። እንዴት እስካሁን ሊቀጥል ቻለ?

ዐፄው “ሃይማኖት የሚፋልሱ” አይምጡብኝ ያሉበትን ምክንያት ለአባ ሳሙኤል ሲገልፁ፣ ካሁን በፊት አንድ “አባ፣ ያዕቆብ፣ የሚሉ፣ እንደ ገና ክርስትና፣ አንስቶ፣ ዲቁና፣ ቅስና፣ ሰጥቶ፣ የብዙ፣ ሀገር፣ አፋልሶ፣ ነበር።” ይላሉ። ይህም ውነት ለመሆኑ “... የሀገራችንን ነገር፣ ታውቀው፣ አለህ።... እርስ፣ በርሱ፣ ስንኳ፣ ክሶስት፣ ተክፍሎ፣ ነበረ።” እያሉ አባ ሳሙኤልን ራሳቸውን ዋቢ ይጠራሉ። “በእግዚአብሔር፣ ኃይል፣ አስለቅቁ፣ ሰደድሁት።” በማለትም እግዚአብሔር ባይጨመርበት ኖሮ የማስለቀቁ ተግባር ቀላል እንዳልነበር ይገልጻሉ። መቼ እና እንዴት እንዳስለቀቁ የገለጹት ነገር የለም። ብቻ አሁንም ያ ሁኔታ ተመልሶ እንዳይፈጠር፣ “ሃይማኖት፣ የሚፋልሱ፣ ቀሳውሰት፣ አይምጡብኝ፣ ፍቅራችን፣ እንዳይጎድል።” በማለት አጥብቀው ይማጠናሉ። ካቶሊኩን አባ ያዕቆብን ያባረሩት ዐፄ፣ ከፕሮቴስታንቱ ከአባ ሳሙኤል ጋር እንዴት ሊወዳጁ ቻሉ? ሕዝቡ በሃይማኖት በሦስት መከፋፈሉን እንጂ

³ የሚፋልሱ

ክፍሎቹ እነማን እንደነበሩ ዐዬው አይገልጹም። የሐሳብ ክፍተት አለ ማለት ነው። ክፍተቱን ለመሙላት የግድ ከደብዳቤው አልፎ ወደ ሃይማኖቱ ታሪክ መኼድ እንደሚያስፈልግ አመለካኝ ነው።

በሌላ በኩል የአባ ሳሙኤል ደብዳቤ ሠራተኞች የሚላክላቸው መሆኑን የሚያበሥር በመሆኑ፣ ዐዬው ደስ ይላቸውና እንደነዚህ ያሉትን በሰላም ተቀብለው በሰላም እንደሚሸኙ ለአባው ቃል ይገባሉ። ሃይማኖት የሚያፋልሱትን ሰባኪዎች በኃይል የሚያባርሩትን ያህል፣ “በሳት መዘውር የሚያርስ” መኪና እና ሌላ መሣሪያ መሥራት የሚችሉ እደ ጠበብት ቢመጡላቸው፣ “ደስ አሰኝኝ አኖራለሁ” ቢኼዱም በሰላም እሸኛለሁ ይላሉ። ንዕስሩ በሃይማኖት ሰባኪዎችና በእደ ጥበብ ሰዎች ምርጫ ላይ ነው። የዐዬው ምርጫ ሁለተኛው ነው። ሰባኪዎቹ በማን ምርጫ ወይም ግብዣ እንደመጡ አይታወቅም። የዐዬው ምርጫ እንዳልሆኑ ግን ግልጽ ነው። እሳቸው የበላይ የሆኑለትን ሃይማኖት የሚያፋልሱ ናቸውና።

ዐዬው ደብዳቤውን የጻፉት ወይም ያስጻፉት እና የላኩት ዋና ከተማቸው ከነበረችው ደበረ ታቦር ሆነው ሳይሆን አይቀርም። በደብዳቤያቸው ላይ ያሰፈሩት የአባ ሳሙኤልን አድራሻ ብቻ ነው። መነኩሴው ደብዳቤአቸውን የላኩት ሀላይ ከምትባል ቦታ ነው። ይህን ከደብዳቤአቸው መግቢያ ላይ ጠቅሰውታል። ሀላይ አካለ ጉዛይ አውራጃ ውስጥ የምትገኝ ስፍራ ነች። በኢትዮጵያ ዝርዝር የቦታ ካርታ ላይ ትታያለች። የቲዎዶር ጅልበርት አድራሻ በደብዳቤአቸው ላይ አልተጠቀሰም። ዐዬው የራሳቸውን፣ መነኩሴው የተቀባያቸውን አድራሻ አልገለጹም። አድራሻውን እነሱ እንደሚያውቁት ሌላውም ያውቀዋል ብለው ገምተው ሊሆን ይችላል። የዐዬውን በርግጥ ማወቅ ይቻላል፤ ንጉሠ ነገሥት ናቸውና። የቲዎዶር ግን ከግምት አያልፍም። እንኳን አድራሻቸው ማንነታቸው አይታወቅም። እነዚህ የደብዳቤዎቹ ክፍተቶች ናቸው።

በሀላይና በደብረ ታቦር መካከል ረዥም ርቀት አለ። ዐዬው ካሁን በፊት በሃይማኖት ምክንያት ሕዝብ እርስ በርሱ በመከፋፈሉ አባ ያዕቆብን “አስለቅቁ” ሰደድኩት ሲሉ፣ ከመሃል ሀገር አባርሬ ወይም ከሀገር አስወጥቼ ማለታቸው ሊሆን ይችላል፤ አይታወቅም። የመነኩሴው ሀላይ ላይ መገኘት ምክንያትም ምናልባት ካቶሊኮች ከመሀል ሀገር በመባረራቸው ወይም ከሀገር ከወጡ በኋላ ተመልሰው በመምጣት ከዐዬው ርቀው፣ በዚህ ዳርቻ ቦታ ለመኖርና ለመስበክ በመገደዳቸው ሊሆን ይችላል። ዋናው ጉዳይ ሁለቱ ሰበ ሥልጣናት ተባራሪ እና አባራሪ መሆናቸው ነው። ቲዎዶር በመካከላቸው የሚገኝ ሸምጋይ ሳይሆን አይቀርም። ለቲዎዶር የሸምግልና ደብዳቤ እንዲጽፍ አባው ይማጠኑታል።

ሀላይ ላይ ሆነው መነኩሴው ይህን ደብዳቤ ለመጻፍ ምክንያት የሆናቸውን ነገር ሲገልጹ፣ “ወደርስዎ፡ ከላክት በጉዋላ ትላንት ርግጥ ወሬ ሰማት።” ይላሉ። ወሬው አዩ ቴዎድሮስ ወደ ትግራይ⁴ እንደመጡ፣ ንጉሥ ንጉሤ ከዐዬው ጋር ጦር ለመግጠም ሁለት ቀን ከተሰለፉ በኋላ ንጉሥ ታማኝ ወታደሮቻቸውን አስከትለው ወደ ተምቤን ማዶ መኼዳቸው፣ ቴዎድሮስም አድዋን አስዘርፈው⁵፣ ንጉሤን ተከትለው ወደዚያው ወደ ተንቤን መጓዛቸው ነው። ወሬው ቴዎድሮስ በዚህ ሁኔታ ወደ ሀላይ እንዳይንቀሳቀሱ ማስጠንቀቂያ ጭምር ነው። ማስጠንቀቂያው ለምን ይሆን? ባንድ በኩል ለቴዎድሮስ የሽምግላና ደብዳቤ ይጻፉልን እያሉ፣ በሌላ በኩል ቴዎድሮስ ከደብረ ታቦር ወደ ትግራይ ተሻግረዋልና ወደዚህ (ትግራይ) እንዳይመጡ ብሎ ማስጠንቀቅን ምን አመጣው? ቴዎድሮስ ከዐዬው የተሰወረ ተግባር ይፈጽም ነበር ብሎ መገመት ይቻላል። ምን ይሆን? ደብዳቤው የጠቀሰው ነገር የለም፤ ሌላ ክፍተት።

መነኩሴው ከንጉሥ ንጉሤ የተላከ “ቃል አለኝ።” ይላሉ። ‘ምሥጢር’ አለኝ ማለታቸው ነው። ግን በመላክተኛ የሚላክ አይደለም ይላሉ። ከባድ “ቃል” መሆን አለበት። ደብዳቤአቸውን የሚቋጩት “እንግዲህም ሌላ ወሬ ሳገኝ እዕፍለዋለኝ።” በማለት ነው።

ሁኔታው የዐዬውና የቴዎድሮስ፣ የንጉሥ ንጉሤና የዐዬው ግንኙነት ጤነኛ እንዳልነበር፣ መነኩሴውም ከንጉሡ ጋር ወግነው ለምሥጢር የሚያበቃ ወዳጅነት እንደፈጠሩ፣ ንጉሡም ከቴዎድሮስ ጋር ለምስጢር የሚያደርስ ግንኙነት እንደነበራቸው ያሳያል። ዐዬው ከእንግሊዛዊ ፕሮቴስታንት ጳጳስ ጋር፣ ንጉሡ በኢትዮጵያዊ ካቶሊክ መነኩሴ በኩል ከቴዎድሮስ ጋር ተሰልፈዋል። ሰልፉን ሰፋ አድርገን ከፖለቲካ አኳያ ስናየው፣ ዐዬው ከእንግሊዝ፣ ንጉሡ ከፈረንሳይ ጋር እንደ ቆሙ ለመረዳት ይቻላል።

በካቶሊኮች በኩል ስጋት ያደረሰው የዐዬው አጠቃላይ ፀረ ካቶሊክ አቋም ብቻ ሳይሆን፣ ንጉሥ ንጉሤን ለመውጋት በወቅቱ ወደ ትግራይ መሻገራቸው ነው። ወጊያው ለምን አስፈለገ? ከደብዳቤው፣ ንጉሥ ንጉሤ የትግራይ ንጉሥ ናቸው ብሎ መገመት ይቻላል። ምናልባትም የትግራይ ብቻ ሳይሆኑ መነኩሴው የሚገኙበት የአካለ ጉዛይም ሊሆኑ ይችላሉ። መነኩሴው ከዐዬው ሽሽተው በንጉሡ ሥር እንደሚገኙ ግልጽ ነው። ዐዬውና ንጉሡ በዓለማዊም ሆነ በመንፈሳዊ ሥልጣን ላይ ተፃራሪ አቋም እንደ ነበራቸው መገመት ይቻላል።

⁴ ደብዳቤው ላይ የተጻፈው “ትግራ” ተብሎ ነው።
⁵ ተክለጻድቅ መኩሪያ (1981:232) ቴዎድሮስ የመድኃኔ ዓለምን ታቦት በመሸገት ጥምቀትን አድዋ ላይ መዋላቸውን እንጂ ከተማውን ማዘረፋቸውን የሚገልጽ ነገር አላሰፈሩም።

መነኩሴው፣ ዐዬው በካቶሊኮች ላይ ያላቸው አሉታዊ አቋም እንደሚያሳስባቸው ሲገልጹ፣ ንጉሥ ንጉሤ በሃይማኖት ላይ ስላላቸው አቋም ምንም ያሉት ነገር የለም። ከዚህም አንድ ነገር መገመት ይቻላል። ይህም ንጉሥ ንጉሤ በሃይማኖት ጉዳይ እንደ ዐዬው የከረረ አቋም የላቸውም ወይም ራሳቸው ኮትልከዋል፣ አለያም አፍቃሬ ካቶሊክ ሆነዋል። በመሆናቸውም ካቶሊካዊያኑ በግዛታቸው ውስጥ እንደልባቸው በሰላም ለመስበክ ችለዋል። ከዐዬው ያጡትን ነፃነት ከንጉሡ አግኝተዋል። የአሁኑን የንጉሡንና የዐዬውን ፍጥጫ ተከትሎ የሚፈጠረው ሁኔታ ግን አስፈርቷቸዋል። ስለዚህ ቲዎዶር ለቲዎዶርስ እንዳለፈው ያለች የማባባያ ደብዳቤ እንዲጸፉ ያሳስባሉ። የተፈጠረውን ሁኔታ ተከትሎ ንጉሥ ንጉሤ ከስልጣን ቢወርዱና በምትካቸው አርቶዶክስ ገዥ ዐዬው ቢሾሙ፣ ለካቶሊካዊ ተልዕኳቸው ጠንቅ እንደሚሆን ያውቃሉ። ስለዚህም ሰግተዋል።

ዐዬውም በበኩላቸው ካሁን በፊት የነበረው ሁኔታ እንደገና እንዳይፈጠር፣ “ሃይማኖት፣ የሚፋልሱ፣ ቀሳውስት፣ አይምጡብኝ፣ ፍቅራችን፣ እንዳይጎድል።” ሲሉ፣ አባ ሳሙኤልን ይማጠናሉ። ባሪያ እንዳይሸጥ ማወጃቸውን ጠቅሰው፣ ጳጳሱ እንዲጠይቃቸው በማሳሰብ ደብዳቤአቸውን ይደመድማሉ። መነኩሴው የካቶሊክን እምነት ለማስፋፋት፣ ዐዬው የአርቶዶክስን እምነት ላለማፋለስ በተባራሪ መቆማቸውን ደብዳቤዎቹ በደንብ ይጠቁማሉ። የፍጥጫው ታሪካዊ ዳራ ግን በምዕራብ እስከ ቫቲካን ቅዱስ ጴጥሮስ፣ በምሥራቅ እስከ እስክንድርያው ቅዱስ ማርቆስ⁶ መንበር ድረስ ይዘልቃል። ርግጥ፣ ደብዳቤዎቹ ይህን ሁሉ አይነግሩንም። እኛው አሰላስለን እንድንደርስበት ፍንጭ ይሰጡናል። ፍንጩን ይዘን፣ ከአረፍተ ነገሮቹ አልፈን ሰፊውን ዐውደ ነገር በመመርመር ክፍተቱን መሙላት ያስፈልጋል።

የዐዬው ደብዳቤ የተጻፈው ሚያዝያ 1855 ሲሆን፣ የመነኩሴው የተጻፈው ጥር 13 ቀን 1861 ነው። በሁለቱ መካከል የአምስት ዓመት ጊዜ አለ። በሁለቱ ጊዜያትና በሁለቱ ቦታዎች እንዲሁም በሁለቱ ባለስልጣኖች መካከል የተፈጠረውን ሃይማኖት-መሰል ስጋት በዝርዝር ለመረዳት ከላይ እንደተገለጸው በስተጀርባ ያለውን አጠቃላይ የወቅቱን ድባብ ማየት የግድ ይሆናል። ስለዚህ ወደዚያ እንሺድና ሁኔታውን ባጭሩ እንቃኘው። እግረ መንገዳችንን ከፍ ሲል ላነሣናቸው አንዳንድ ጥያቄዎች መልስ ልናገኝ እንችላለን። ከደብዳቤዎቹ ያላገኘነውን መልስ ከዐውደ ነገሩ ልናገኝ እንችላለን።

ማኅበረ - ባህላዊና ፖለቲካዊ ድባብ (1855-1861)

⁶ የኢትዮጵያ አርቶዶክስ ቤተክርስቲያን የእስክንድርያ መንበረ ማርቆስ ተከታይ ነች።

ከታሪክ እንደምንረዳው በነዚህ ዓመታት መካከልና አካባቢ ቀይ ባሕር በቱርክ ሥር ነበር (ባህሩ 2005)። ምዕዋ ላይ ፈረንሳይ በ1841፣ እንግሊዝ በ1850 ቆንሶላ ከፍተው ነበር። በ1861 መነኩሴው ደብዳቤ የጻፉለት ቲዎዶር ጅልበርት የፈረንሳይ ቆንሶላ ሹም ነበር። የእንግሊዙ ቆንሶላ ሹም ባርኒ ነበር⁷(ተክለ ጻድቅ 1981)። ቴዎዶርስ የካቲት 11 ቀን 1855 ንገሡ ነገሥት ተብለው ዘውድ ከጫኑ በኋላ፣ የየቆንሶላዎቹ ሹሞች ወደ ዋና ከተማቸው ወደ ደብረ ታቦር እየመጡ ከየመንግሥቶቻቸው ጋር ግንኙነት እንዲመሠርቱ ያሳስቧቸዋል። ፣ ቲዎዶርስም በበኩላቸው ምዕዋ በቱርኮች እጅ በመውደቁ የባህር በር እንዳጡ፣ በዚህም ምክንያት የሚፈልጉትን ማስገባት እንዳልቻሉ፣ ስለዚህ ክርስቲያን የሆኑት የአውሮጳ መንግሥታት መሣሪያ በመለገስ፣ ሠራተኛ በመላክ እና በማሠልጠን ቢረዷቸው ፍላጎታቸው መሆኑን ይገልጻሉ (ተክለ ጻድቅ 1981)።

ፍላጎታቸው ይህ ሆኖ ሳለ፣ መንግሥታቱ ግን የሚልኩት ወንጌል ሰባኪዎችን ሆነ። ፈረንሳይና ጣሊያን ካቶሊክ፣ እንግሊዝ ፕሮቴስታንት ሚስዮናዊያን ይልኩ ጀመር። አባ ያዕቆብ ከተላኩት የፈረንሳይ ካቶሊኮች አንዱ ነበሩ። እነ አባ እምነተ ማርያምን የመሳሰሉ ተከታዮች አፍርተዋል። አባ ሳሙኤልም ከእንግሊዝ የተላኩ ፕሮቴስታንት ሰባኪ ነበሩ። ይህ ሁኔታ ያላማራቸው ዐዬ፣ ከፈረንሳይ ቆንሶላ ኃላፊ ጋር ሲነጋገሩ፣ “የፈረንጆችን አድራጎት አውቀዋለሁ። አንድ ነገር ለመያዝ ሲፈልጉ በቅድሚያ ሚሲዮኖች ይልካሉ። ከዚያ እነሱን የሚደግፍ ቆንሶል፣ ቀጥሎ ደግሞ ቆንሶሉን የሚረዳ ወታደር ይላካል።” እንዳሉ ተክለ ጻድቅ (1981:225) ዴልባ (1925:24)ን ጠቅሰው ጽፈዋል። በርግጥም ዐዬው በተለይም በዐዬ ሱስንዮስ ዘመነ መንግሥት ብዙ ደም ያፋሰሰው የካቶሊክ ሃይማኖት በሀገራቸው እንዲሰበክ አይፈልጉም። ስለዚህም ሰባኪዎቹን እነ አባ ያዕቆብን ከመሀል ሀገር አባረዋል። ሆኖም ተግባራቸውን ሙሉ በሙሉ ሊያስቆሙ አልቻሉም። በከረን፣ በአካለ ጉዛይ፣ በሠራኤ እንዲሁም በስሜኑ የትግራይ ክፍል በቆንሶላዎቹ ድጋፍ ሃይማኖቱን ሊያስፋፉ እንደቻሉ ተክለ ጻድቅ ጽፈዋል (ዝኒ ከማሁ)። ያም ሆኖ ዐዬው ፀረ ካቶሊክ አቋም እንዳላቸውና ፕሮቴስታንቶቹን ብቻ እንደሚደግፉ⁸ ተደርጎ በቆንሶላዎቹ ስለታመነ፣ ከፈረንሳይ መንግሥት የሚፈልጉትን ርዳታ ሊያገኙ አልቻሉም።

⁷ ፕሎውዴን እና ካሜሮን በተለያዩ ጊዜ የቆንሶላው ኃላፊዎች ነበሩ።

⁸ ፕሮቴስታንቶቹ የኢትዮጵያ ቤተ ክርስቲያን የውስጥ ለውጥ እንድታደርግ ከማሳሰብ ያለፈ ተግባር አልፈጸሙም። ስለዚህም አንድ ገምጋሚ እንደጠቀሱት ከዐዬው ጋር የጎላ ቅራኔ ውስጥ አልገቡም። የጠቆሙት የውስጥ ለውጥ ግን ውሎ አድርገው ቢሆን መምጣቱ አልቀረም፤ ከዚያም በፊት በነዘርዓ ያዕቆብ ዘመን ይነሣ ነበር።

ባንጻሩ እንግሊዛዊያኑ፣ እነ ፕሎውዴን፣ ያዬውን ዓላማና ፍላጎት በመረዳት የርዳታ ጥያቄአቸውን ወደ መንግሥታቸው ያስተላልፋሉ። የአባ ሳሙኤል ደብዳቤ ለርዳታ ጥያቄአቸው የተሰጠ ምላሽ ነበር። ደብዳቤው “ሰራተኞችን ግን፣ እሰድልኒ፣ አለሁ፣ ...” የሚል በመሆኑ ዐዬው ተደስተዋል። ከፈረንሳዮቹ ያጡትን ከእንግሊዞቹ እንደሚያገኙ ተስፋ አድርገዋል። ስለዚህም አስከ መጨረሻው የሥልጣን ዘመናቸው አካባቢ ድረስ የተስፋ ስንቅ ለንቀው ከፕሮቴስታንቶቹ ጋር በሰላም ቆይተዋል (ባህሩ 2005) ።

የእንግሊዝ ባላንጣ የሆኑት ፈረንሳዮች ግን በዚህ አልተደሰቱም። ስለዚህ ቴዎድሮስን የሚቀናቀን ኃይል ቢፈጠርና ለእነሱ የሚመች መንግሥት ቢቋቋም ለመደገፍ ፈቃዳቸው መሆኑን በቆንስላዎቻቸው በኩል ያስወራሉ። ሁኔታው ደግሞ ለዚህ የተመቸ ሆነ። ምክንያቱም ቴዎድሮስ ዐዬ ተባሉ እንጂ አገሪቱን ገና ሙሉ በሙሉ አልተቆጣጠሩም። በየቦታው ዐመፀኞች አሉ። ከነዚህም አንዱ ንጉሤ ወልደሚካኤል ናቸው። ከትውልድ ሀገራቸው ከወልቃይትና ጸገዴ አልፈው ወደ ትግራይ በመሸገር ዐዬ የሾሚቸውን ደጃዝማች ገድለው፣ ራሳቸውን ደጃዝማች ያሰኛሉ። ከዚያም ንጉሤ የኢትዮጵያ ንጉሥ የሚል ማሳተም አስቀርጸው ከውጭ መንግሥታት ጋር መጻጸፍ ይጀምራሉ። ለዚህም እንዲረዷቸው እነ አባ ያዕቆብንና እነ አባ እምነተ ማርያምን ወደ ሮማው ጳጳስና ወደ ፈረንሳይ ንጉሥ ደብዳቤ አስይዘው ይልካሉ”⁹።

ደብዳቤው ቀደም ሲል እንደ ገመትነው፣ ንጉሥ ንጉሤ አፈቃሪ ካቶሊክ ብቻ ሳይሆኑ፣ በካቶሊክ ስርዓት ተቀብተው ንጉሠ ነገሥት መሆን የሚፈልጉ፣ ጠላት ስለበዛባቸው ርዳታ የሚሹ፣ ርዳታ ቢያገኙ ግን ለንጉሥ ናፖሊዎን የማያደርጉት ምንም ነገር እንደማይኖር¹⁰፣ እነ አባ እምነተ ማርያምም ታማኝ መልእክተኞቻቸው አንደሆኑ ይገልጻል። ይህ ከዐዬው ፀረ ካቶሊክ አቋም ጋር ፍፁም የሚባረር ነው። ንጉሡ ካቶሊካዊት ኢትዮጵያን ለማቆም፣ ዐዬው አርቶዶክሳዊት ኢትዮጵያን ለማቆየት እንደ ተነሡ ግልጽ ነው። እነ አባ ያዕቆብና እነ ቴዎድሮስ ከንጉሡ ጋር፣ እነ አባ ሳሙኤልና እነ ባሮኒ ለፖለቲካቸው ሲሉ፣ ለጊዜውም ቢሆን፣ ከዐዬው ጋር ቆመዋል። ዐዬው የሚፈልጉት የሃይማኖት ሰዎችን ሳይሆን መድፍና ጥይት የሚሠሩ፣ በእሳት መዘወር የሚያርስ መኪና የሚልኩ የሥልጣኔ አጋሮችን ብቻ ነው። ለዚህም የእርዳታ ጥሪ አድርገው የተስፋ ቃል ከፕሮቴስታንቶቹ ሰምተዋል።

ፈረንሳዮቹ ንጉሤን ለመደገፍ አንዳንድ መሣሪያ መላካቸው አልቀረም። በአንድ ወቅት፣ መሣሪያ ምዕዋ መድረሱን እነ ባሮኒ በነፕሎውዴን በኩል ለዐዬው ያሳውቃሉ። ዐዬው ወደ

⁹ አባሪውን ይመልከቱ።
¹⁰ በቀይ ባህር ዳር የንግድ ማስፋፊያ፣ የመርከብ ማረፊያና የባንድራ መስቀያ የሚሆን መሬት እንደሚሰጡ በ1859 ለንጉሥ ናፖሊዎን የላኩት ደብዳቤ ያሳያል (ባህሩ 2005:38፣ ፍቤንሰን 1994፣ 88)።

ተንቤን ይገሰግሱና በድንገት ከነንጉሜ ግዛት ይደርሳሉ። ተላክ የተባለው መሣሪያ እጃቸው ሳይገባ፣ “የታመነ” የተባለው ጦራቸው ይበታተንና ንጉሜ ብቻቸውን ይቀራሉ። ወዲያው የራሳቸው ወታደር ያስይዛቸውና ቴዎድሮስ ፊት ቀርበው እጅና እግራቸው እየተቆረጠ ላውሬ ይጣላል። መሣሪያውን ይዞ የመጣው የፈረንሳይ መላክተኛም ይህን ይሰማና ይርበተበታል። በነአባ እምነተ ማርያም ጥረትና መንገድ መሪነት ቀስ ብሎ ከሀገር ይሾልካል (ተክለ ጻድቅ 1981)።

በጥቅሉ ንጉሡና ዐዜው ግንባር ቀደም ተዋናኝ የሆኑበት፣ የሮማና የእስክንድርያ ክርስትና መንሥኤ የሆኑበት፣ እንግሊዝ፣ ፈረንሳይና ጣሊያን ቅኝ ግዛት ለማስፋፋት ደጀን ተዋናይ ሆነው በስተጀርባ የቆሙበት ወቅት ነበር ለማለት ይቻላል። ይህ ግን ክርስቲያን ከክርስቲያን ጋር የተፋጠጡበት አንድ ሁኔታ ነው። ሌላው ኦርቶዶክስዎ ኢትዮጵያ ከእስላም ቱርክና በአሱ ሥር ከሚተዳደረውና ምዕዋን በቁጥጥሩ ሥር አድርጎ ዐዜውን መውጫ መግቢያ ከሚያሳጣው ከግብፅ ጋር የተፈጠረው ቅራኔ ነው።

ከዚህ ሁኔታ ለመውጣት፣ ክርስቲያን ናቸው ብለው ላመኗቸው፣ ዐዜው የድረሱልኝ ጥሪ እንደ ክርስቲያን ያቀርባሉ። ትጥቅ ስጡኝ፣ ሰዌንም አሠልጥኑልኝ፣ ይህን ብታደርጉልኝ፣ ቱርክን እንኳን ከሀገሪ ከአየሩሳሌምም አስወጣለሁ ባይ ናቸው። ከሃይማኖት ወገናዊነት የኢኮኖሚ ጥቅም ይበልጣል አሉና፣ ክርስቲያኖቹ ከእስላም ጋር ወግነው፣ ዐዜውን ችላ ይሏቸዋል። በመካከሉ ከውጭ እንደ ቱርክ ባሉ ተስፋፊዎች፣ ከውስጥ እንደ ንጉሜ ባሉ ዐመፀኞች አገሪቱ ስትታመስ ይታያቸዋል።

ይባስ ብሎ፣ ቀደም ሲል በሱስንዮስ ዘመን የፖርቱጋል ካቶሊኮች በእየሱሳውያን፣ በኋላም የፈረንሳይ ካቶሊኮች በነአባ ያዕቆብ አማካኝነት ቤተ ክርስቲያንን ራሷ ከሦስት ትከፈላለች። አከፋፈልዋ በክርስቶስ ተፈጥሮና ልደት ትርጓሜ ነው። ጥንት የነበረው የኦርቶዶክስ እምነት እየሱስ መጀመሪያ ዓለም ሳይፈጠር፣ ያለ እናት ከአብ፣ ዓለም ከተፈጠረ በኋላ፣ ያለ አባት ከማርያም በመንፈስ ቅዱስ ሰው ሆኖ ተወለደ፤ ስለዚህ ልደቱ ሁለት ነው ይላል። ፣ ይሁን እንጂ ሁለቱ ልደት ተዋሕዶ አንድ አንደሆነ ይገልጻል። ከዚህ በኋላ ጥምቀቱን በፀጋ እንደገና እንደ መወለድ በመቁጠር፣ ልደቱ ሦስት ነው እያሉ የሚያስተምሩ ቀሳውስት በጎንደር፣ እንዲሁም በሸዋ በከሬል ይነሣሉ። እነዚህ በፀጋ ልደት የሚያምኑ በመሆናቸው የፀጋ ልጆች ይባላሉ። በጎጃም ደግሞ ጌታ በማኅፀነ ድንግል ውስጥ እያለ መንፈስ ቅዱስ በአብ ተቀብቷል የሚሉ መምህራን ይነሳሉ (ገብረ መድኅን፣186) ። እነዚህ የቅብዓት ተከታዮች ይባላሉ። በዚህም ምክንያት ጎንደር፣ ሸዋ፣ ትግራይና ጎጃም በፖለቲካ ስልጣን እንደሚሻክቱ ሁሉ በሃይማኖትም ይነታረካሉ (ባህሩ 2005)። አዲሱ መልሰው አንድ ለማድረግ ከነባሩ ተዋሕዶ እምነት የሚያፈነግጠውን “ከላይ አንገቱ ከታች ባቱ”

ይቆረጥ ብለው ቢያውጁም፤ እነአባ ያዕቆብንም ቢያባርሩና ሁለተኛም እንደነሱ ያሉ ቀሳውስት እንዳይመጡባቸው የመማጠኛ ደብዳቤ ቢልኩም፤ የፈለጉትን ያህል አልተሳካላቸውም¹¹ (ባህሩ 2005 ፣ ተክለ ጻድቅ 1981)።

ታሪካዊ ወቅቱ ይህን ይመስላል። ደብዳቤዎቹ ከዚህ ሁኔታ ላይ የተመሠረቱ ናቸው። የሚያንጸባርቁትም ከሞላ ጎደል የተዘረዘሩትን ተፃራሪ የሆኑ አቋሞችና የባለ ስልጣኖችን ሰብእና ነው፤ በግልጽም ይሁን በዝውር። በግልጽ ከደብዳቤዎቹ ዐረፍተ ነገሮች ቀጥተኛ ንባቤ፤ በዝውር ከንባቤው ጀርባ ካለው ዐውደ ነገር። ከዚህ ሁኔታ የሠረጸው የተፃራሪዎቹ ተዋናዮች ሥነ ልቦናስ ምን ይመስል ይሆን? እሱን ከዚህ ቀጥለን እንመለከታለን።

የተዋናዮች ሥነ ልቦና - ጭንቀት

አገሪቱ ከውስጥ የፖለቲካ ስልጣን ተቀናቃኞች በሚፈጥሩት ግጭት ስትታመስ፤ ቤተ ክርስቲያንም ከላይ እንደ ተገለጸው በሦስት ተከፍላ፤ ቀሳውስቱ ሲወራከቡና ምእመናንን ሲያምሱ፤ ከውጭ የግብፅ ተስፋፊዎች መውጫ መግቢያ ወደብ ሲያሳጡ፤ ከዚያም አልፎ ደጋውን ለመውረር ሲያሰፈስፉ ማየት፤ ለዐዘው እጅግ አስጨናቂ ፈተና ነው። ርእያቸው የመሳፍንት ርዝራዦችን እጅ አድርጎ፤ የውስጥ የሃይማኖት ልዩነትን አስወግዶ፤ የቱርክን ኃይል ከኢትዮጵያ ባህር ብቻ ሳይሆን ከአየሩሳሌም ጭምር አስወጥቶ፤ አንዲት ዘመናዊት ኢትዮጵያን መገንባት ነው። የገጠማቸው ሁኔታ ግን ከዚህ ርእያቸው ጋር በእጅጉ የሚፃረር ነው። ስለዚህ መለወጥ አለበት።

መሳፍንቱን ተራ በተራ ድል በማድረግ ንጉሠ ነገሠት ሆኑ። ታማኝ ገዥዎችን በሥራቸው ሾሙ። ይህም በመጠኑ የኩራት ስሜት ያሳድርባቸዋል። በተቃራኒው የውጭ ኃይል ይህን ኩራታቸውን ይፈታተንባቸዋል። የውስጡ ድል ለኩራት ሲያበቃቸው፤ የውጭ ከበባ ለስጋት ያጋልጣቸዋል። እነዚህ ሁለት ተፃራሪ ስሜቶች በአእምሯቸው እየተፈራረቁ የመንፈስም ሆነ የአካል ረፍት ይነሷቸዋል።

ርእያቸውን እውን ለማድረግ ሁለት ነገሮች እንደሚያስፈልጓቸው ገና ከጧቱ ተረድተዋል። አንደኛው ዘመናዊ የጦር መሣሪያ ሲሆን፤ ሁለተኛው ዘመናዊ ጥበብ ነው። በእጃቸው የሚገኘው፤ አሮጌ ጦርና ጋሻ እና እሱን ያፈራው ሀገረ ሰብ ጥበብ ብቻ ነው። ይህ ደግሞ ከውጭው መሣሪያና ጥበብ ጋር ሊወዳደር አይችልም። ስለዚህም የርዳታ ጥሪ እየደጋገሙ እንዲያሰሙ ይገደዳሉ። ጥሪውን ማሰማቱ ከውስጥ ኩራታቸው ጋር እንደማይኸድ እየተሰማቸው ይበሳጫሉ፤ ጥሪውን ሰምተው መሣሪያና የጥበብ ሰው ይልካሉ የተባሉት

¹¹ የልደቱና ቅባቱ ትርጓሜ ያስከተለው ክርክር፤ መፍትኔ ያገኘው ቦሩ ሜዳ ላይ ዐዔ ዮሐንስ በ1878 በጠሩት ጉባኤ ላይ ነው (ባህሩ 2005) ።

ክርስቲያኖች፣ በመሣሪያና በጥበብ ሰው ፋንታ፣ ሃይማኖት ሰባኪ፣ ለዚያውም ካቶሊክ፣ ሲልኩላቸው ብስጭቱ ወደ ንዴት ይለወጣል። “አባ ያዕቆብ የሚሉ...” ያሰኛቸዋል።

እስላም በር ዘግቶ የሚያስቸግረኝ ክርስቲያን ነኝና፣ ክርስቲያን ነን የምትሉ፣ እርዱኝ ቢሉ፣ እንደገና ክርስትና ተነሣ፣ ዲቁና ተቀበል፣ ወዘተ፣ የሚሉ መነኮሳት ይልኩላቸው ጀመር። ይበሳጩና እነአባ ያዕቆብን “ክርስቲያን ነኝ ካልክ አርፈህ ተቀመጥ አለዚያ አገሪን ልቀቅ።” ይላሉ (ተክለ ጻድቅ 1981)። ይህንም ሲሉ፣ አርፈው እንደ ተቀመጡት አንደ ሌሎቹ ክርስቲያኖች፣ ማለትም እንደነ ፕሎውዴን ያሉትን ፕሮቴስታንቶች ማለታቸው ነው። “ጌታዎን የተማመነች በግ ላቷን ከደጅ ታሳድራለች።” እንደሚባለው ሆነና፣ እነአባ ያዕቆብ በቆንስታቸው፣ በእነ ቲዎዶር አለሁ-ባይነት ከዐዬው ዕይታ ርቀው፣ በሰሜኑ ክፍል ስብከታቸውን ይቀጥሉና፣ እንደነ እምነተ ማርያም ያሉ ብዙ ተከታዮችን ያፈራሉ። በማፍራታቸው ቢደሰቱም ከስጋት ግን አልዳኑም።

ሥራቸውን በአስተማማኝ ሁኔታ ያለስጋት ለመቀጠል፣ የቆንስታቸው ድጋፍ ብቻ ሳይሆን፣ የሀገር ውስጥ መንግሥት በጎ ፈቃድ አስፈላጊ እንደሆነ ይሰማቸዋል። ቴዎዶርስ ደግሞ ለዚህ አይሆኑም። ሌላ ምቹ የሆነ መሪ በእሳቸው ምትክ እንዲነግሥ ይሻሉ። ለዚህም ከቴዎዶርስ ስር እያፈተለኩ ከሚሸፍቱት ሁነኛ ሰው ይፈልጋሉ። በቅርብ ከሸፈቱት መካከል ንጉሤን ለዚህ ተግባር ያጩዋቸዋል። ለናፖሊዎን የርዳታ ጥሪ ቢያደርጉ ድጋፍ እንደሚያገኙም ይመክሯቸዋል። ንጉሥም ውነት ይመስላቸውና ከላይ የተጠቀሰውን ደብዳቤ አስይዘው፣ እነአባ ያዕቆብንና አባ እምነተ ማርያምን ወደ ሮማና ፓሪስ ይልካሉ። መልሱ እስኪመጣ በጣም ይጨነቃሉ።

ከጭንቀታቸው ብዛት የተነሣ ለናፖሊዮን፣ “ኦ፡ አብ፡ ክቡር፡ ንገረኒ፡ ዘተፈቅዶ፡ ህሊና፡ ልብክ፡ እስመ፡ አነ፡ እገብር፡ በፍቅር፡ ወበትፍስኦት፡ ብዙኃን እሙንቱ፡ ጸላእትየ፡ ባሕቱ፡ ብየ፡ ተሰፋ፡ ከመ፡ እከይዶመ፡ በኃይለ፡ ጸሎትክ፡ ወአመ፡ ይከውን፡ ፈቃደ፡ እግዚአብሔር፡ እሄሊ፡ እነግሥ፡ በቅብዓ፡ መንግሥት፡ በከመ፡ ሥርዓተ፡ ካቶሊካውያን።” ይላሉ። በዝተው ተባዝተው “ብዙኃን እሙንቱ፡ ጸላእትየ...” የተባሉት ያው አንዱ ዐዬ ናቸው። እሳቸውን ካሸነፉ “እነግሥ፡ በቅብዓ፡ መንግሥት፡ በከመ፡ ሥርዓተ፡ ካቶሊካውያን።” በማለት ቃል ይገባሉ። ጉዳዩ ዞር ዞር ድረሱልኝ ነው። እሳቸው ካቶሊክ ዐዬ ለመሆንና ካቶሊካዊት ሀገር ለማፅናት፣ ኦርቶዶክሱ ዐዬ ካቶሊክን ለማስወጣትና ኦርቶዶክሳዊት ኢትዮጵያን ከጠላት ለመጠበቅ ተነሥተዋል።

የተፈለገው የመሣሪያ ርዳታ እጃቸው እስኪገባ ድረስ፣ ለንጉሤም ሆነ ለእነ እምነተ ማርያም እያንዳንዱ ቀን የማይወለድ የጭንቅ ምጥ ሆነ። የጭንቀቱ ምንጭ የዐዬው

ድንገት ደራሽ ጦር ነው። መሣሪያው እጃቸው ገብቶ፣ ዐዬውን አሸንፈው በሥርዓተ ካቶሊክ ቅብዓ ንግሥ የሚቀበሉበትን ቀን እያሰቡ፣ የሩቅ ቀን ደስታ ይሰማቸዋል። ዐዬው በበኩላቸው፣ የጠየቁት ድጋፍ ተገኝቶ፣ ሰዎቻቸው ሠልጥኖ፣ በሠለጠነ ጦር እንደነ ንጉሤ ያሉ የውስጥ ጠላቶችን፣ እንደነ ቱርክ ያሉ የውጭ ተስፋፊዎችን አንበርክከው በማየት የበለጠ ሲኮሩ፣ እናም

“እኔ መዩ ቱርክ ባይ

የምሸሽ ነኝ ወይ”

እያሉ በገናቸውን ሲደረድሩ¹²፣ ይህ ሳይሆን ሲቀር የበለጠ ሲጨነቁ፣ ሲፈሩና ሲያፍሩ በገናቸውንም በንዴት ሲወረወሩ እየታያቸው፣ አንድ ጊዜ ሰው ሌላ ጊዜ አፈር ይሆናሉ። ንጉሤም እንደዚሁ። እመነተ ማርያም ንጉሤ ነግሠውላቸው፣ እንደ ልባቸው ሲሰብኩ፣ ይህ ሳይሆን ቀርቶ ካገር ሲሰደዱ፣ ወይም ታሥረው ሲማቅቁ ይታያቸዋል። ስለዚህ ይጨነቃሉ።

በዚህ የሐሳብ ውጣ ወረድ ውስጥ፣ እነፕሎውዴን ፈረንሳይ ለንጉሤ የላከችው መሣሪያ ምዕዋ መድረሱን ለቴዎድሮስ ሸክ ይሏቸዋል። መሣሪያው ሳይገባ፣ እነ ንጉሤን እጅ ለማድረግ ዐዬው ወደ ተንቤን ይገሰግሳሉ። እነ ንጉሤ መሣሪያው እጃቸው የሚገባበትን ቀን ይቆጥራሉ። የመሣሪያው ቀን ሳይደርስ የእነሱ ቀን ይደርስና ንጉሤ ይያዛሉ። ቅብዓ ንግሡ ይቀርና ከፍ ሲል እንደተጠቀሰው እጅ - እግራቸው እየተቆራረጠ ላውሬ ይጣላል። በዚህም ቴዎድሮስ ለጊዜውም ቢሆን ከጭንቀት ይወጣሉ፣ በኩራት ግንባራቸውን ይፈታሉ። ፡ በገናቸውንም እንደገና ያነሣሉ። በዚህ ጊዜ ለእነአባ እምነቱ የተስፋዎ ጮራ ትጠልቅና፣ የጭንቋ ትሠርቃለች። አባ እምነተ ማርያም በደብዳቤያቸው ላይ ለቴዎድሮ “...ካቶሊካውያንም ሁሉ እንግዲህ ለኛ ታላቅ መከራ ሊሆንብን ነው...” ያሉት ይህ ቀን ታይቷቸው መሆን አለበት። በስተጀርባ የሚገኙት ፈረንሳዮች፣ እነ ቴዎድሮ ጅልበርት፣ የእነ እምነተ ማርያምን ብስጭት፣ እንግሊዞች እነፕሎውዴን፣ የእነ ቴዎድሮስን የደስታ ስሜት ሳይጋሩ አይቀሩም። ፈረንሳይና እንግሊዝም በየበኩላቸው እንደዚሁ።

የእነ እምነተ ማርያም ጭንቀት ቴዎድሮስ እስካሉ ድረስ ይቀጥላል። የቴዎድሮስ ጊዜያዊ ድልና ኩራትም ከጭንቀት ጋር እየተፈራረቀ እንደዚሁ ይቀጥላል። የመሣሪያና የመሣሪያ ሠራተኛ ጥያቄያቸው መልስ አግኝቶ፣ ቱርክን አባረው፣ እየሩሳሌምን ነፃ አውጥተው፣ ድንበራቸውንና ግንባራቸውን አስከብረው በኩራት እስኪቆሙ ድረስ፣ ጭንቀት

¹² ዐዬ ቴዎድሮስ ጥሩ በገና ደርዳሪ እንደ ነበሩ የበገናው ባለሙያ አቶ አለሙ አጋ በሬድዮ ሲናገሩ ሰምቻለሁ፣ ቀኑን እና ዓመተ ምህረቱን አላስታውሰውም ።

አይቀርላቸውም። ጥያቄአቸው መልስ ሲያጣ፣ ርእያቸው ሲደበዘዘ፣ ጭንቀታቸው ወደ ቀበፀ ተስፋነት ሲለወጥ፣ ያኔ እነ እመነተ ማርያም ምን እንደሚሰማቸው ግልጽ ነው። ከዚህ ቀጥለን ተዋንያኖቹ እነዚህን ተፃራሪና ተፈራራቂ ስሜቶቻቸውን የገለጹበትን ቋንቋ እንመለከታለን። ይህን ስናደርግ የተዋናዮቹን ሰብእና እና ታሪካዊ አውዱን እንደገና የግድ መነካካታችን አይቀርም።

ሥነ ልሳናዊ ባህርያትና የአጠቃቀም ዘይቤ

ከዐቤ ቴዎድሮስ በፊት ነገሥታቱ ከውጭ መንግሥታት ጋር የሚላላኩበት መደበኛ ቋንቋ ግእዝ ነበር። እንዳስፈላጊነቱ አረብኛም አልፎ አልፎ ጥቅም ላይ ይውል ነበር። የኋላ ኋላ ግን ቴዎድሮስ የደብዳቤውን መግቢያ ብቻ እንደተለመደው በግእዝ፣ ፍሬ ጉዳዩንና መዝጊያውን በአማርኛ መጻፍ ይጀምራሉ። “እንደ ንጉሡ አጎንብሱ” እንዲሉ፣ ሌሎቹም ይህንን ይከተላሉ። አንዳንዶቹ አንደ ጉዳዩ ክብደት አማርኛን ወይም ግእዝን ይመርጣሉ። የዐቤውና የእመነተ ማርያም የአማርኛ ደብዳቤዎች በአንድ በኩል፣ ለሮማው ጳጳስና ለፈረንሳይ ንጉሥ የተጻፈው የንጉሥ ንጉሤ የግእዝ ደብዳቤ በሌላ በኩል፣ ይህን ምርጫ ያመለክታሉ¹³።

የዐቤው ደብዳቤ መጀመሪያ ከማን እና ለማን እንደ ተጻፈች በመግለጽ ወደ ፍሬ ጉዳዩ ይገባል። “ዛቲ ጠማር ዘተፈነውት እምነበ ...” ብሎ ላኪውን፣ “ትብጻሕ ንበ ...” ብሎ ተቀባዩን ይጠቅሳል። ደብዳቤው “ትብጻሕ” ብሎ በአንስታይ የታ ግሥ የተቀባዩን አድራሻ በማመልከት ይጀምራል። ከፍሬ ሐሳቡ ጋር በአንድ አንቀጽ ነው የተቀመጠው።

የአባ እምነቱ ደብዳቤ ወደ አውሮጳዊያን የደብዳቤ አጻጻፍ ሥርዓት ያደላል። ቀኑንና መነሻ አድራሻውን ገልጾ፣ ወደ ሰላምታው እና ወደ ፍሬ ነገሩ ይኼዳል። የንጉሥ ንጉሤ ደብዳቤ አጀማመሩ አንደ ዐቤው ነው። ይሁን እንጂ፣ ቀኑን በሐሳብ ኢትዮጵያና በሐሳብ ሮማ ብሎ በመጥቀሱ፣ ምንም ቀን እና መነሻ አድራሻ ከማይጠቅሰው ከዐቤው ደብዳቤ ይለያል¹⁴።

¹³ በጽሑፍ ባይደነገግም ይህ የሀገሪቱ የመጀመሪያው የቋንቋ ፖሊሲ ነበር ለማለት ይቻላል። ጉዳዩ ከዚህም አልፎ ወደ ዛጅም ዘመን ይኼዳል። አማርኛ ወደ ቤተ መንግሥት የገባውና ግእዝንና አገውኛን ተክቶ ጥቅም ላይ መዋል የጀመረው በንጉሥ ላሊበላ ዘመን ነው።

¹⁴ እስከ 1950ዎቹ መጨረሻ ድረስ ይድረስ ለ...ብሎ ለወዳጅ-ዘመድ ደብዳቤ መጻፍ፣ ማመልከቻ ለክቡር...፣ ክቡር ሆይ፣ ብሎ ለመንግሥት መሥሪያ ቤት አቤቱታ ማቅረብ የተለመደ ነበር። ይድረስ የሚለው ቃል ግን የተባዕታይ ጾታ ግስ መሆኑን ልብ ይሏል። ትብጻሕ ከሚለው ከግእዙ አቻ አነስታይ ግስ ይለያል።

ወደ ዝርዝር ቅርፅ ስንኼድ፣ እያንዳንዱ ቃል ከተከታዩ ቃል በሁለት ነጥብ ይለያል¹⁵። ረዳት ግሦች ከዋና ግሶች እንደዚሁ ይለያሉ። ምሳሌ፣

እስድልኅ፡ አለሁ፡

ታውቀው፡ አለሁ፡

ከዚህ የሚለየው የአባ እምነቱ ደብዳቤ ነው። ረዳት ግሶችን ከዋና ግሶች በነጥብ አይለይም። እጽፍለዋለኝ፣ አዝዝለዋለኝ፣ ወዘተ፣ እያለ ይቀጥላል።

የዐቤው ደብዳቤ ንኡስ ሐረግን ከዐቢይ ሐረግ በነጥብ አይለይም። ዐረፍተ ነገርን ብቻ በአራት ነጥብ ይለያል። በዚህ ረገድ የአባ እምነቱ ደብዳቤ ትንሽ ለየት ይላል፤ ነጠላ ሰረዝን አልፎ አልፎም ቢሆን ይጠቀማል። ምናልባት ነጠላና ድረብ ሰረዝ ወደኋላ ከውጭ ቋንቋ ጋር የመጡ ምልክቶች ሳይሆኑ አይቀሩም። አባ እምነቱም በመጠኑ ከውጭ ሥርዓት ጋር ሳይተዋወቁ አይቀሩም። የንጉሥ ንጉሤ ደብዳቤ እንደሚገልጸው ወደ ጣሊያንና ፈረንሳይ ሄደዋል። አረብኛም ይናገሩ እንደነበር ተክለ ጻድቅ (1981) ጽፏል።

ሁለቱም ደብዳቤዎች ባለጉዳዮቹ በአእምሮ ያሰቡት፣ በአንደበት የተናገሩት፣ በቀጥታ ወረቀት ላይ እንደ ሰፈረ ያመለክታሉ። የሐሳብ ቅደም ተከተል፣ የቃላት አመራረጥ፣ የአገባብ ሥርዓትና የትርጉም ግልጽነት የሚያስጨንቃቸው አይመስሉም። ባጭር ቃል፣ ደብዳቤዎቹ የጽሑፍ ባህሪ የላቸውም፤ የንግግር እንጂ። የዐቤው ደብዳቤ በአንድ አንቀጽ ብቻ ሲሰፍር፣ የመነኩሴው በሦስት አንቀጾች ሰፍሯል።

የቋንቋ አጠቃቀሙን ዘይቤ ለመረዳት ታይለር (1978) አንደሚለው፣ የተዋናዮቹን ማህበራዊ ደረጃ፣ በወቅቱ የነበረውን ሁላቀፍ ተራክቦና ይህም በአእምሯቸው ውስጥ ሊፈጥር የሚችለውን ስሜት ግምት ውስጥ ማስገባት ያስፈልጋል። ቀደም ሲል በጥቅል ባስቀመጥነው ታሪካዊ ወቅት ውስጥ የተጠቀሱት ተዋናዮች የሚከተሉት ናቸው።

¹⁵ ይህ ቃላትን በሁለት ነጥብ እየለዩ መጻፍ እስከ 1950ዎቹ መጨረሻ ድረስ የተለመደ ነበር።

መሪ ተዋናይ

ስም	ስልጣን	ሃይማኖት
1. ቲዎድሮስ ክርስቲያን	ንጉሠ ነገሥት	ኦርቶዶክስ
2. ንጉሤ ካቶሊክ/ኦርቶዶክስ	ንጉሥ	አፍቃሪያ
3. አምነተ ማርያም	አባ	ካቶሊክ

ደጀን ተዋናይ

1. ሳሙኤል ጎባት	ጳጳስ	ፕሮቴስታንት
2. ቲዎደር ጅልበርት	ቆንስል	ካቶሊክ
3. ባሮኒ	ቆንስል	ፕሮቴስታንት
4. ፕሎውዴን	ዲፕሎማት	ፕሮቴስታንት

የጊላ ደጀን

1. ፈረንሳይ	ካቶሊክ
2. እንግሊዝ	ፕሮቴስታንት
3. ቱርክ	እስላም

ቦታ ሀላይ፣ ደብረ ታቦር፣ ምዕቀ

ጊዜ 1855-1861

ጉዳዩ (ሀ) የሀገር አንድነትና ሥልጣኔ

(ለ) የግዛትና የእምነት ማስፋፋት ፍላጎትና ሽኩቻ

ቋንቋው ከላይ የተገለጸውን የተዋናዮቹን የሥልጣን ተዋረድ፣ ተፃራሪ ፍላጎታቸውንና የዚህ ስኬት ወይም ክስረት የሚያስከትለውን የደስታ ወይም የጭንቀት ስሜት ሊያንፀባርቅ ይገባዋል (ሌቪንሰን፣ 1983)። ከዚህ አንጻር የዐዜውን አነጋገር እንመልከት።

ዐዜው የሀገሪቱ ቁንጮ ሰብ - ሥልጣን ናቸው። እግዚአብሔርን ካልፈሩ በስተቀር፣ በዕድሜ የሚበልጣቸውን ሁሉ ወደታች እያዩ፣ በነጠላ ቁጥር አንተና አንቺ እያሉ፣ ሊጠሩና ሊያናግሩ ይችላሉ። የፖለቲካ ቁንጮነታቸው ለዕድሜ የበታችነታቸው ጉልበት እየሆነ፣ በእደሜ የሚበልጣቸውን ሁሉ በአንተታ አና አንችታ እንዲጠሩ ያስችላቸዋል። እንደዚያም ሆኖ፣ በአንቱታ ሊጠሩ የሚገባቸው ሰዎች ግን የሉም ማለት አይደለም። የነፍስ አባትንና የሥጋ አባትን ቢያንስ በአደባባይ በአክብሮት መጥራት አሁንም ያለ የአካባቢው ማኅበራዊ ደንብ ነው።

አባ ሳሙኤል ጎባት በኢየሩሳሌም የእንግሊዝ ጳጳስ ሆነው የተሾሙ መንፈሳዊ አባት ናቸው። በደረጃ ከዐዜው የንስሀ አባት ከነበሩት ከአባ ሰላማ የሚያንሱ አይደሉም። ይሁን እንጂ፣ ቴዎድሮስ በደብዳቤአቸው ላይ አባ ሳሙኤልን የተሰናበቱት “አንተ” እያሉ ነው። “ሰራተኞችን ፣ ግን፣ እሰድልኝ፣ አለሁ፣ በማለትኝ፣ ደስ፣ ብሎኛልና፣ ስደድልኝ።” ይላሉ። ደብዳቤአቸውን የሚደመድሙትም “አንተም ጠይቀኝ እኔም አስጠይቅህለሁ” በማለት ነው። አባባሉ ጳጳሱ አባ ሳሙኤል፣ በቀጥታ እሳቸውን መጠየቅ ግዴታቸው፣ ንጉሠ ነገሥቱ ቴዎድሮስ ግን ጳጳሱን በወኪል ማስጠየቅ መብታቸው እንደሆነ ያመለክታል። ዓለማዊው የፖለቲካ ሥልጣን፣ የመንፈሳዊው ሥልጣን የበላይ መሆኑን የሚያሳይ አነጋገር ነው።

ይህ ሁኔታ የተፈጠረው አባ ሳሙኤል ቀደም ሲል ኢትዮጵያ በነበሩበት ጊዜ ቴዎድሮስ ጋር ይቀራረቡ ስለነበር፣ ከዚያ ቅርብ ግንኙነት የተነሣ ሊሆን ይችላል ብሎ ማሰብ ይቻላል። “ፍቅራችን እንዳይረድል” የሚለው አባባልም በመካከላቸው የነበረውን ቅርብ የሚጠቁም ነው። ያም ከሆነ ጉዳዩ፣ ቋንቋው “እንጠያየቅ” ወይም “አንተም ጠይቀኝ፣ እኔም እጠይቅህለሁ።” የሚል የአቻ አነጋገር መሆን ነበረበት። የዚያን ጊዜው ቅርብ ወይም

ወዳጅነት፣ ያሁኑን የጳጳሱን የሥልጣን ርቀት ዐዜው እንዳያዩ ዐይናቸውን የሸፈናቸው ይመስላል።

ዐዜው የእነ አባ ያዕቆብን ተግባር አስመልክተው ለአባ ሳሙኤል ሲናገሩ፣ “አንድ፣ አባ፣ ያዕቆብ፣ የሚሉ ...” የሚል አባባል ተጠቅመዋል። ይህ የተናደደ ሰው የሚናገረው አማርኛ ነው። በዚህ ሁኔታ “የሚሉ” ከሚለው ቃል ቀጥሎ ሊገባ የሚችለው ቃል “መነኩሴ” ሳይሆን፣ “ሰይጣን” ወይም “ርኩስ” ወይም “መናጢ” ነው። “የሚሉ” የሚለውን አባባል ያስመረጣቸው፣ ከሳቸው አቋም ጋር የማይሄደው የአባው ሃይማኖት “የማፋለስ” ተግባር ነው። አናዲቸዋል። ስለ ካቶሊክ አባ፣ ለፕሮቴስታንቱ አባ፣ “አባ ...የሚሉ” ብሎ አጥላልቶ መናገር፣ አባ ሳሙኤልን “ባልንጀራህ ሲታማ ለእኔ ብለህ ስማ” ሳያስኛቸው አይቀርም። ዐዜው የድፕሎማቲክ ቋንቋ አንሷቸው የተናገሩት አይመስልም። ለንግሥት ቪክቶሪያ በላኳቸው ደብዳቤዎች ውስጥ ብዙ የትኅትና ቃላት ተጠቅመዋል¹⁶። በትኅትና መግለጽ ቢፈልጉ ኖሮ፣ “አባ ያዕቆብ የሚባሉ...” ማለት ይችሉ ነበር። ይህን ካሉ ደግሞ፣ “የሚባሉ” ከሚለው የአክብሮት ቃል ቀጥሎ “መነኩሴ” የሚለውን ቃል መጠቀም የቋንቋው የአጠቃቀም ደንብ ያስገድዳቸዋል። ይህ ሥነ ልሳናዊ ደንብ ግን ማኅበራዊው ተራክቦ ለፈጠረው ሁኔታና ስሜት ተገዥ ሆኗል። ብራውንና ዩለ (1983) እንደሚሉት፣ ስልጣናቸውና የልህ ስሜታቸው የአጠቃቀም ደንቡን አስጥሷቸዋል።

ዐዜው የባሪያን ንግድ አዋጅ አስመልክተው፣ “ለእግዚአብሔር፣ ደስ፣ ይበለው፣ ብዬ፣ ባርያ፣ አይሸጥ፣ ብዬ፣ 2ት፣ ዓመት፣ አዋጅ፣ ነገራ፣ ከልክዬው፣ አለሁ።” ይላሉ። ሦስት ቦዝ አንቀጾች ከአንድ ዐቢይ አንቀጽ በፊት በቅደም ተከተል የተደረደሩበት አረፍተ ነገር ነው። “ለእግዚአብሔር፣ ደስ፣ ይበለው፣ ብዬ፣” የሚለው ለባሪያ ንግድ መቆም ምክንያት ሆኖ የገባ አንቀጽ ነው። ዐዋጁ የሚያስከትለው ደስታ ለሽያጭ ለሚቀርበው ባሪያ ሳይሆን፣ እሳቸውን መርጦ ለዚህ ላቦታቸው እግዚአብሔር መሆኑን ያመለክታል። በዚህ አዋጅ ምድራዊው ንጉሥ ለሰማዩ ንጉሥ ውለታ መላሽ ሆነዋል። አዋጅ የተነገረላቸው ባሮች ይህን ቢሰሙ፣ ተራው ባሪያ ፈንጋይ በምድራዊ ሀብትና ንብረት፣ ዐዜው በመለኮታዊ ሹመት ለወጡን ሳይሉ አይቀሩም። ሁኔታው የዐዜውን ምድራዊ ሥልጣን ከእግዚአብሔር መለኮታዊ ሥልጣን ጋር እያገናዘቡ በዚያ ደረጃ እንድናያቸው እንጂ በተራ ሰው ደረጃና ሥልጣን እንዳንመድባቸው የሚያስገነዝብ ነው።

“...2ት፣ ዓመት አዋጅ ነገራ ከልክዬው፣ አለሁ።” ከሚለው ሐረግ፣ ዐዋጁ ሁለት ዓመት እንደሞላው ሲነግረን፣ “...ከልክዬው፣ አለሁ።” የሚለው ግስ ግን ተከልካዩ ማን እንደሆነ

¹⁶ ለምሳሌ፣ ሩቤንሰን፣ 1994፣ ቅፅ 2፣ ገፅ 179 ላይ የሰፈረውን ደብዳቤ ይመልከቱ።

በግልጽ አይነግረንም። ከአጠቃላይ የነገር አካሄድ፣ ሻጭና ገዥ ነፃ ሕዝብ፣ ተሻጩ ባሪያ አንደሆነ መገመት ይቻላል። ይህ ከሆነ፣ ለደስታው እግዚአብሔርን ሲጠቅሱ፣ ዐዋጁ ለማን እንደወጣ ለመግለጽ ለምን ሕዝብ የሚለውን ቃል አልጠቀሱም? ቢጠቅሱ ኖሮ፣ አባባሉ “...አዋጅ ነገራ ባሪያ ፈንጋዩን ሕዝብ ከልክዬው፣ አለሁ።” የሚል ይሆን ነበር። “...ክልክየዋለሁ” ከሚለው ነጠላ ግስ ጋር ስምሙ የሚሆነው ተሳቢ ስም “ባሪያ ፈንጋዩን ሕዝብ” የሚለው የጥቅል ስም ነው።

የዐዌው አነጋገር የስልጣን ተዋረድን በግልጽ ያንጸባርቃል። ዐዌውን ከእግዚአብሔር፣ አሕዛብን ከአሕዛብ፣ በመጨረሻ ባሪያን ከባሪያ ጋር በተዋረድ ያስቀምጣል። “...ባሪያ አይሸጥ...” በሚለው ዐረፍተ ነገር ውስጥ፣ ባሪያ የሚለው ስም ባለቤት ሆኖ ገብቷል። የዐረፍተ ነገሩ አጽንኦትም በዚህ “ባሪያ ” በሚለው ቃልና እሱ በሚወክለው የኅብረተሰብ ክፍል ላይ ነው። የዐዋጁ አቅጣጫ ወደ ባሪያ አሳዳሪው አይደለም። ወደዚያ ቢሆን ኖሮ፣ ዐረፍተ ነገሩ “...ሕዝቤን ባሪያ አትሸጥ ብዩ...” የሚል ይሆን ነበር። ለምን እንደዚያ ብለው አሳሳውጁም? የባሪያ አሳዳሪው ክፍል ቤተ መንግሥቱንና ቤተ ክህነቱን የሚያጣቅስ እና በእግዚአብሔርም የሚያስወቅስ መሆኑን ተገንዝበው ይሆን?¹⁷

ከዚህ በመለስ፣ አጠቃላይ የዐዌው የነገር አቅጣጫና ያነጋገር ዘይቤ ራሳቸውን ከፍ፣ ሌላውን ዝቅ አድርጎ የሚመለከትና የቋንቋውንም ለዛ በዚያው ልክ የሚቃኝ ነው። “አንተም ጠይቀኝ እኔም አስጠይቅህላሁ።” የሚለው የደብዳቤአቸው መዘገያ ዐረፍተ ነገር ለዚህ ጥሩ ምሳሌ ነው። የአባ እምነት ማርያም ስሜትና አነጋገርስ ምን ዓይነት ይሆን? የሳቸውን ከዚህ ቀጥለን እንመልከት።

ስለ ቋንቋቸው ከመናገራችን በፊት ቀደም ሲል እንዳስገነዘብነው፣ ስለ ሰብእናቸው ጥቂት እንበል። እምነት ማርያም ለነፍሳቸው ያደሩ መንፈሳዊ መነኩሴ ሳይሆኑ፣ ለሥጋቸው ያደሉ ፖለቲከኛ አባ ናቸው። ቲዎድሮስ የቅኝ ገዥዎችን ዘዴ አስመልክተው እንዳሉት፣ ቅኝ ገዥዎች ለመንገድ መሪነት የላኳቸው ቃፊር ናቸው። እንደ መነኩሴ የወንጌል ቃል ለሕዝብ፣ ለዚያውም ቀድሞውኑ በወንጌል ላመነና ለተጠመቀ፣ ያደርሳሉ፣ እንደ ቃፊር የሕዝብ ቃል እየለቀሙ ለቆንሰላዎቻቸው ያቀብላሉ። የወንጌልም፣ የአሕዛብም ቃል አቀባይ ናቸው። ለቴዎድሮስ የላኩት ደብዳቤ ይህን ድርብ ተልእኳቸውን ያሳያል። “ንጉሥ፣ ንጉሥ፣ የላኩህኝ፣ ለርስዎ፣ የምነግርዎ፣ ቃል፣ አለኝ።” ይላሉ። ቃሉ ከንጉሥ ንጉሥ በእሳቸው በኩል ወደ ቆንሰሉ ቴዎድሮስ የሚላክ ሚስጥር ነው። ከሦስታቸው በስተቀር ሌላ ሰው እንዲያውቀው አይፈቀድም። ለንጉሥ ታማኝ መላክተኛ ለመሆናቸው ንጉሥ ራሳቸው

¹⁷ ለነገሩ፣ ግዙ፣ ንዱ ለናንተ ባሮች ይሁኑ፣ የሚሉ ርግማን መሰል ሐረጎች በብሉይ ኪዳን እንደልብ ይገኛሉ። ምሳሌ፣ ኦሪት ዘፍጥረት ምዕ. 26-27ን ይመልከቱ።

ለናፖሊዮን የላኩት ደብዳቤ በግልጽ ያስረዳል። “...መልእክተ፡ ወተፈነወት፡ በእዴሆሙ፡ ለ፫ እደው፡ ወእሉ፡ እሙንቱ፡ አባ፡ እምነቱ፡ ካቶሊካዊ፡ ጣቃዬ፡ ወለፔሮሳ፡ ፈረንሳዊ፡” ይላል።

የደብዳቤያቸው ፍሬ ነገር የሚጀምረው፣ “ወደ ርስዎ፡ ከላክኑ፡ በጉዋላ፡ ትላንት፡ ርግጥ፡ ወሬ፡ ሰማኑ፡” በሚል አረፍተ ነገር ነው። “ከላክኑ፡ በጉዋላ” የሚለው ክፍል ተሻጋሪ ሐረግ ነው፤ ተሳቢ ይፈልጋል። ከትርጉም አኳያም የጎደለው ነገር አለ። ምናልባት ሐረጉ የጎደለው ተሳቢ “ወሬ” የሚለው ስም ሊሆን ይችላል። አባ ባለፈው የላኩት ወሬ “ርግጥ” ስላልነበር፣ አሁን “ርግጥ” ወሬ ስላገኙ፣ ከላይ የተጠቀሰውን ደብዳቤ ልክዋል። ደብዳቤው ከፍ ሲል እንደተጠቀሰው ስለ ቴዎድሮስና ንጉሤ ፍጥጫና ይህም በካቶሊካውያን ዘንድ ስላስከተለው ስጋት የሚገልጽ ነው።

የቴዎድሮስን ወደ ትግራይ መሻገር የሚያበስሩት፣ “ወደ፡ ትገሬ፡ መጥቶ፡” በሚል ነጠላ ቁጥር ግሥ ነው። ቆንስታን የሚያስጠነቅቁት በአክብሮት “እንዳይመጡ” በሚል የብዙ ቁጥር ግሥ ነው። ይህም ቴዎድሮስን ወደላይ እያዩ በአክብሮት፣ ቴዎድሮስን ወደታች ወይም ወደጎን እያዩ በንቀት ወይም በፍርሃት እንደሚያናግሩ የሚጠቁም አባባል ነው። ምናልባት ይህን ያደረጉት ቴዎድሮስን በመናቅ ሳይሆን በአጻጻፍ ስሕተት ሊሆን ይችላል። ምክንያቱም ትንሽ ዝቅ ብለው፣ በብዙ ቁጥር “ቴዎድሮስ፡ ተከትለው፡ ሔዱ፡ አድዋን፡ አዘርፈው፡” ይላሉ።

ሌላው አባው ለቴዎድሮስ ጅልበርት ያስተላለፉት ወሬ “... ባላገሮች፡ ባምናው፡ ዋስነት፡ እጅግ፡ ፈርተዋልና፡ ካቶሊካውያንም፡ ሁሉ፡ እንግዲህ፡ ለኛ፡ ታላቅ፡ መከራ፡ ሊሆንብን፡ ነው፡ ብለዋል...” የሚል ነው። “የአምናው ዋስነት” ስለምን ጉዳይ እንደሆነ ደብዳቤው አይገልጽም¹⁸። ከአባ እምነቱ ደብዳቤ ለመረዳት እንደሚቻለው፣ አንድ ሌላ ሰው ወይም ንጉሤ ራሳቸው ከዚህ ቀደም ሲያምፁ ተገኝተው፣ አገር ዋስ ሆኖ አድኗቸዋል። አሁን ደግሞ ንጉሤ እንደገና በማመፃቸው ቴዎድሮስ በአገሩ ላይ ርምጃ ሊወስዱ ይችሉ ይሆናል የሚል ፍራቻ በሕዝቡ ዘንድ አድሯል። ርምጃውን እንዳይወስዱ፣ ቴዎድሮስ የማማለጃ ደብዳቤ ለቴዎድሮስ እንዲጽፉ፣ ባላገሮች “ይለምኑዋል” በማለት አባ ይገልጻሉ። የሚጻፈውን ደብዳቤ ሲገልጹም፣ “...በታላቅ፡ ጥበበውና፡ ቸርነተዎ፡ አምና፡ እንደ፡ ሰደድዋት፡ ያለች፡ ወረቀት፡” ይላሉ። በጥሩ ቃላት ያሸበረቀች የመደለያ ደብዳቤ ትሁን ማለታቸው ነው። አንድ ዲፕሎማት ለአንድ ዐፄ የሚልከው ደብዳቤ፣ “አምና፡ እንደ፡ ሰደድዋት፡ ያለች፡

¹⁸ ካጠቃላይ ሁኔታውና ከባህላዊ ግንዛቤያችን ተነስተን ጉዳዩ ምን እንደነበር መገመት እንችላለን። ይህም በአንድ አካባቢ አንድ ሰው በመንግሥት ላይ ሲያምፅ ቢያዝ፣ ሁለተኛ እንደማያምፅ “አገርን ዋስ” ጠርቶ ሊለቀቅ ይችላል። በሌላ ጊዜ ሲያምፅ ቢገኝ፣ ተጠያቂ የሚሆነው ዋስ የሆነውና ጥላ-ክለላ ሆኖ እንደልብ እንዲንቀሳቀስ ያደረገው “አገር” ነው።

ወረቀት” ተብሎ በአንስታይ ጾታ አይገለጽም፤ ምክንያቱም እንደዚያ ያለች ደብዳቤ ከዐዜው ክብር ጋር አትሄድም። ከኼደች ዐዜውን ግብዝ ወይም ድሉል ታሰኛቸዋለች።

ስለ ወደፊቱ ተግባራቸው ሲናገሩ፣ “እንግዲህም፡ ሌላ፡ ወሬ፡ ሳገኝ፡ እፅፍለዋለኝ።” በማለት ቃል ይገባሉ። የአሁኑን መልክት አስይዘው የላኩትን ሰው በተመለከተም “በሁለተኛ፡ ቀን፡ እንዲገባልዎ፡ አገዝተዋለኝ...” ይላሉ። ይህ አባባል ከሀላይ ተነሥቶ ምዕዋ በሁለት ቀን በቀላሉ የማይደረስ መሆኑን ያስረዳል። ቀላል ስላልሆነም በሁለት ቀን ገስግሶ ለደረሰው መላክተኛ “ዋጋው፡ እንደ፡ እውቀተዎ፡ ይስጡት።” ይላሉ። ባስቸኳይ እንዲደርስ የተላከው “ቃል” ባጭሩ ቲዎድሮስ ወደ ትግራይ ተሻግረዋልና ወደ ሀላይ እንዳትንቀሳቀስ የሚል ማስጠንቀቂያ ነው። ለምን ማስጠንቀቅ አስፈለገ?

ቲዎድሮ በአንድ በኩል እነ አባ እምነቱን አይዟችሁ እያለ፣ እነ ንጉሤን ከፈረንሳይ መንግሥት ጋር እያዋዋለ፣ በሌላ በኩል ቲዎድሮስ የጭካኔ በትር በካቶሊኮች ላይ እንዳይሰነዝሩ የመሸንገያ ደብዳቤ እየጻፈ ምዕዋ የሚኖር ድጥሎማት ነው። ንጉሤን ለመውጋት ቲዎድሮስ ወደ ትግራይ በተሻገሩበት ወቅት በአካባቢው ቢገኝ፣ ምን ሊደርስበት እንደሚችል አባ እምነቱ በትክክል ገምተዋል። ስለዚህ ወቅቱ ጥሩ አይደለምና አይምጡ የሚል የማስጠንቀቂያ “ቃል” በገስጋሽ መላክተኛ በአስቸኳይ ለመላክ ተገደዋል።

ከዚህ ማስጠንቀቂያ በኋላ ደብዳቤአቸውን የሚዘገቡት “በሰላም፡ ይኑሩ፤ አባ፡ እምነቱ፡ ዘገሪማ፡ አልኑ።” በማለት ነው። መደበኛ መጠሪያቸው የሆነውን “እምነተ ማርያም” አሳጥረው “አባ እምነቱ” ማለታቸው ለምን ይሆን? በእሳቸውና በቲዎድሮ መካከል ያለው ግንኙነት ቅርብ መሆኑን የሚጠቁም አባባል ነው። ለሚስጥር ያበቃቸውም ይኸው ቅርብታቸው ነው። የስልጣን ተዋረዱ ሰፊ የሆነ ግንኙነት፣ ስምን ሳይሸርፉና ሳያዛንፉ መጥቀስን ይጠይቃል። አንድ የበታች ለበላዩ የሚጽፈውን የአቤቱታ ደብዳቤ “ያንተው ከሴ ነኝ” ብሎ አይዘጋም። ቢዘጋ “ደፋር!” ይባልና ፋይሉ እንደተከፈተ ሊቀር ይችላል።

ከዐረፍተ ነገር አወቃቀራቸው አባ እምነተ ማርያም ተወላጅ የአማርኛ ተናጋሪ አይመስሉም። ቢያንስ አንዱ ዐረፍተ ነገራቸው የተሳቢ ምልክት የለውም። “ዋጋው፡ እንደ፡ እውቀተዎ፡ ይስጡት።” ይላል። “ይለምኑዎል” የሚለውም የለበጣ አነጋገር ካልሆነ በስተቀር፣ ተወላጅ የአማርኛ ተናጋሪ የሚጠቀምበት ቃል አይመስልም።

ሁለቱም ጸሐፊዎች የተጠቀሙባቸው ቃላት በዛሬው ዘመን አነጋገር “የባላገር” ተብለው ከሚፈረጁት ክፍል ናቸው። የዚያ ዘመን ከተማ እና ገጠር፣ የጎላ ልዩነት ነበራቸው ለማለት ያስቸግራል። ሁሉም አንድ ወጥ አማርኛ ይናገር ነበር ለማለትም ያዳግታል። ያኔ

አካባቢው ይጠቀምባቸው የነበሩት ቃላት በዚያኔው ትርጉማቸው ዛሬም ቢሆን በገጠሩ አካባቢ በጥቅም ላይ ይገኛሉ¹⁹።

ገጠር	ከተማ
ስደድልኝ	ላክልኝ
ፍቅራችን	ወዳጅነታችን
እንዳይጎድል	እንዳይቀንስ
አኖረው አለሁ	አንዲኖር አደርገዋለሁ
ቃል	ምስጢር
እንዲገባ	እንዲደርስ

ማጠቃለያ

ሁለቱ ደብዳቤዎች ከ1855 እስከ 1861 ድረስ፣ ከደብረ ታቦር እስከ ሀላይ፣ ከሀላይ አስከ ምፅዋ፣ ከምፅዋ እስከ ደብረ ታቦር ያለውን ጎነ ሣልስ²⁰ አካባቢ መሠረት ያደረጉ ናቸው። ደብረ ታቦር የዐቤው ዋና ከተማ ነች። ሀላይ የካቶሊክ ማእከል ነች። ምፅዋ በቱርክ እጅ የወደቀች የእስላም ወደብ ነች። እስልምና፣ ካቶሊክና ኦርቶዶክስ በተፃራሪ የቆሙበት ወቅት ነው። ዐቤው ኦርቶዶክስን ለመጠበቅ፣ እነ አባ እምነተ ማርያም ካቶሊክን ለማስፋፋት ተነሥተዋል። ዐቤው ከመሀል አካባቢ ቢያስወጧቸውም ምፅዋ የሚገኙት ቆንስላዎቻቸው በእነ ቲዎዶር አማካኝነት አይዟችሁ ይሏቸዋል። የልብ ልብ ያገኙና ቲዎድሮስ ወርደው

¹⁹ ማተብ ስደድልኝ ጀመራ ጀመራ አላ ውኃ ማዶ ቃሊም ነው አገራ እጠብቅሃለሁ ድንበሌን አስራ። ትላለች የቃሊም (ወሎ) ኮረዳ። “ጀመራ” ረዥም ማለት ነው።

²⁰ ጎነ ሣልስ ‘triangle’

ለእነሱ የሚመች መሪ ቢነግሥ አገራቸው ድጋፍ እንደምትሰጥ ቆንስላዎቹ በእነ አባ እምነተ ማርያም በኩል ወሬ ይነዛሉ። ይህን የሰሙ እንደነ ንጉሤ ያሉ የሥልጣን ተቀናቃኞች፣ “አለን” በማለት ብቅ ይላሉ። ድጋፍ ቢያገኙ በካቶሊክ ሥርዓት ተቀብተው ንጉሠ ነገሥት ለመሆንና ለፈረንሳይ መንግሥት የማያደርጉት ነገር እንደማይኖር ቃል ይገባሉ።

በተቃራኒው ቲዎድሮስ የውሰጥ ተቀናቃኝንና የውጭ ወራሪን እንዲሁም በሃይማኖት ሰብብ ሀገር የሚከፋፍሉ ቀሳውስትን በቁጥጥር ሥር አድርገው አንዲት ዘመናዊት ሀገር መገንባት ይፈልጋሉ። ዓላማቸውን ለማሳካት የውጭ ርዳታ ይፈልጋሉ፤ ጦር መሣሪያና የእደ ጥበብ ሰው። ተጠያቂዎቹ ክርስቲያኖች ለሳቸው ሃይማኖት ሰባኪ ይልካሉ፤ ለተቃራኒያቸው መሣሪያ ያቀብላሉ። ይህ ያበሳጫቸው ዐፄ እነ ንጉሤን የጅብ ራት ያደርጋሉ። በዚህን ጊዜ እነ አባ እምነተ ማርያም መድረሻው ይጠፋቸዋል። ስለዚህ ይጨነቃሉ። ዐፄው በውጭ በቱርክ ከበባ፣ በውስጥ በመሳፍንት አመጽና በሃይማኖት ክፍፍል ይጨነቃሉ።

ባጭሩ በጎነ ሣልሱ ውስጥ የሚገኙት ተዋናዮች በጭንቀት መዋጣቸውን ደብዳቤዎቹ በተለያዩ መልክ ይገልጻሉ። ቋንቋቸውም ይህንኑ በግልጽ ያመለክታል። “አባ ያዕቆብ ያሚሉ...” እና “እንግዲህ ለእኛ ካቶሊካውያን መከራ ሊሆንብን ነው” የሚሉት አባባሎች ለዚህ በአብነት ተጠቃሽ ናቸው። በካቶሊኮቹ ጀርባ ፈረንሳይ፣ በፕሮቴስታንቶቹ እንግሊዝ፣ በእስላሞቹ ደግሞ ቱርክ በደጅንነት ተሰልፈዋል። በኦርቶዶክስ ሃይማኖት ጀርባ የቆመችው ኢትዮጵያ ራሷ ብቻ ነች። ስለሆነችም ድጋፍ ትፈልጋለች። ድጋፍ የምትሻው ደግሞ ለምትቃወማቸው ሃይማኖቶች ደጅን ሆነው ከቆሙት ከፈረንሳይና ከእንግሊዝ ነው። ሞኝ ካልሆኑ በስተቀር፣ የመሣሪያ ድጋፍም ሆነ መሣሪያው የሚሠራበትን ጥበብ አሳልፈው አይሰጡም። ሃይማኖታቸው እንዳይስፋፋ እየከለከለ የራሱን ሃይማኖት ለሚጠብቅ ዐፄ ምንም ድጋፍ ሊሰጡ አይችሉም።

ከዐፄው ጎን የቆሙት አባ ሰላማ በዜግነት ግብፃዊ፣ በሃይማኖት ክርስቲያን ናቸው። እስላም የሆነችው አገራቸው (ግብፅ) በቱርክ አሃዥነት ክርስቲያን የሆነችውን ኢትዮጵያን ለመውጋት ስትሰለፍ፣ የኢትዮጵያን (ቲዎድሮስን) ጦር ባርከው፣ የግብፅን ገዝተው መንፈሳዊ ልጆቹ ከሚሏቸው ኢትዮጵያዊያን ጋር ይቆማሉ ብሎ ማሰብ እጅግ አስቸጋሪ ነው። ምርጫው የምድር እና የሰማይ ቤት ነው። እነ አባ ያዕቆብ ለምድር ቤታቸው፣ ለፈረንሳይ ቆሙ፤ እነ አባ እምነተ ማርያምም እንደዚሁ። እነሱን ልዩ የሚያደርጋቸው ቤታቸውን የሌላ ቤት ተቀፅላ እንድትሆን በሃይማኖት ሰብብ ከፈረንሳይ ጋር ማበራቸው ነው። ቤቱን ተቀፅላ አታስደርጉም የሚሉት ዐፄ በንጉሤ ላይ የሞት ፍርድ እንደ ፈረዱ ሁሉ፣ በእነሱ ላይም እንደ ፈረዱ ታሪክ ያስረዳል (ባህሩ 2005:37)።

ከዚህም የክርስትናም ሆነ የእስልምና ሃይማኖት የፖለቲካው “መንፈሳዊ” ክንድ፣ መሪዎቹም በመስቀላቸው ጦሩን እየባረኩ፣ በመጽሐፍ ቅዱሳቸው ሰበ ሥልጣኑን ቅብዓ ነገሥት እየቀቡ የሚኖሩ የፖለቲካው አጋዥና ታዛዥ ኃይል እንደሆኑ፣ ደብዳቤዎቹ በተዘዋዋሪም ቢሆን ያሳያሉ። እነ አባ እምነተ ማርያም የዚህ ዓለማዊ ተግባር ግንባር ቀደም አጋዥ ሰልፈኛ ናቸው። ባጭር ቃል አባውና ዐዬው፣ ቤተ መንግሥቱና ቤተ ክህነቱ ለአንድ ዓላማ የተለያዩ ካባና ቆብ ጭነው፣ የተለያዩ በትረ ሥልጣን ጨብጠው፣ አንዳንዴ ፊትና ጎሳ፣ ሌላ ጊዜ ጎን ለጎን አንደሚቆሙ ደብዳቤዎቹ በግልጽ ያሳያሉ። ቲዎድሮስ እንዳሉት፣ ቀሳውስቱ መስቀል ይዘው ይቀድማሉ፣ ዲፕሎማቱ ጦር አስከትለው ይከተላሉ። ፡ ዓላማው ዓለማዊ እንጂ መንፈሳዊ (መለኮታዊ) ነው ብሎ ማሰብ የዋህነት ነው። በእነ ስበርበር (1983) አመለካከት መሠረት፣ እነዚህን ደብዳቤዎች በጥንቃቄና በጥልቀት የመረመረ ሰው ሃይማኖት ወይም መንፈሳዊነት በደብዳቤዎቹ ውስጥ በድንገት የገባ ትርፍ ቃል መሆኑን ይረዳል። ምንም ትርጉም የለውም። ካለውም ዓለማዊ” ነው።

ዋቢ

Bahru Zewde. 2005. *A History of Modern Ethiopia (1855-1991)*. 2nd Edition. Addis Ababa: Addis Ababa University

Brown, G and G. Yule. 1983. *Discourse Analysis*. Cambridge: Cambridge University Press

Dellboca, A. 1925. *Thodore et Nouvel Empire D’Abyssinie*. Roma

Levinson, S. 1983. *Pragmatics*. Cambridge: Cambridge University Press

Rubenson, S. (ed). *Tewodros and His Contemporaries, 1855-1868*. Addis Ababa: Addis Ababa University Press

Sperber, D. and D. Wilson. 1986. *Relevance Communication and Cognition*. Oxford: Basil Blackwell

Tyler, S. 1978. *The Said and the Unsaid: Mind, Meaning, and Culture*. New York: Academic Press

ገብረ ሙድኅን እንዳለው፤ ቀን የሌለው፤ ወጪ አገገ፣ አሳታሚ፣ ምስክር ቅዱሳን ቆጋ ኪዳነ ምሕረት አፀደ ኤዎስጥቴዎስ አንድነት ገዳም

ተክለጻድቅ መኩራይ፤ 1981፤ 0፪ ቴዎድሮስና የኢትዮጵያ አንድነት፣ አዲስ አበባ፡ ኩራዝ አሳታሚ ድርጅት

አባሪ፤

ዛቲ፡ ጦማር፡ ዘተፈነወት፡ እም፡ ንጉሥ፡ ኢትዮጵያ፡ ንጉሤ፡ ጎበ፡ ርእሰ፡ ሊቃነ፡ ጳጳሳት፡ ፕዮስ፡ ዘሮማ፡፡

ወተጽሕፈት፡ አመ ፲ ለጥቅምት፡ እመ፡ ልደተ፡ እግዚእነ፡ በ፲ወ፰፻፶ወ፩ ዓመት በሐሳብ ኢትዮጵያ፡ ወበሐሳብ፡ ሮማ፡ በ፲ወ፰፻፶ወ፰ ዓመት፡፡

ኦ፡ አብ፡ ክቡር፡ ወቅዱስ፡ አመ፡ ሰማዕት፡ ዜናክ፡ እም፡ አፈ፡ ኤጲስ፡ ቆጶስ፡ ያዕቆብ፡ ወልድክ፡ ጊዜ፡ ተራክቦትዮ፡ ምስሌሁ፡ ወእም፡ አፈ፡ ቀሳውስት፡ እለ፡ በጎቤሁ፡ ወሰብ፡ አእመርኩ፡ እምኔሆሙ፡ ነገረ፡ ሃይመኖተ፡ ካቶሊክ፡ አነ፡ አፍቀርኩ፡ ከመ፡ እወስክ፡ ርእሰዮ፡ በሃይማኖት፡ ምስለ፡ ደቂቅክ፡ እስመ፡ ይቤ፡ ፍትሐ፡ ነገሥት፡ መጽሐፈ፡ ዚእነ፡ ዘዮዓቢ፡ እም፡ ካልዓን፡ መጻሕፍቲነ፡ ወይኩን፡ ሊቀ፡ ወመኩንነ፡ በዓለ፡ መንበረ፡ ጴጥሮስ፡ ዘሮምያ፡ በከመ፡ አዘዘ፡ ሐዋርያት፡ እስመ፡ ወእቱ፡ ሊቅ፡ ከመ፡ ጴጥሮስ፡ ህዩንተ፡ ክርስቶስ፡ እግዚእነ፡ በከመ፡ ለሊቀ፡ ጳጳሳት፡ ቦቱ፡ ሥልጣን፡ ወትእዛዝ፡ እለ፡ በታሕተ፡ እዴሁ፡ ከማሁ፡ ቦቱ፡ ሥልጣን፡ ለበዓለ፡ መንበረ፡ ጴጥሮስ፡ ዘሮምያ፡ መልዕልተ፡ ኩሎሙ፡ ጳጳሳት፡ ባሕቱ፡ ከመ፡ ኢይኩን፡ ሀከክ፡ ወጋዕዝዘ፡ በብሔርዮ፡ በምክንያተ ሃይማኖት፡ እጸንሕ፡ እስከ፡ ያረትዕ፡ ወያጸንዕ፡ መንግሥትዮ፡ እግዚእነ፡ ከባ፡ እስእለክ፡ ከመ፡ ታነብራ፡ ለጦማራ፡ ብዕዓትዮ፡ ዘፈነወክዋ፡ ምስለ፡ ዛቲ፡ መልእክት፡ በላዕለ፡ መቃብሪሁ፡ ለቅዱስ፡ ጴጥሮስ፡ ከመ፡ ያብጽሐኒ፡ ውስተ፡ ዛቲ፡ ሃይማኖት፡ ወበዓቂቦቶሙሰ፡ ለካቶሊካውያን፡ ምስለ፡ ቤተ፡ ክርስቲያናቲሆሙ፡ ድልው፡ አነ፡ እም፡ አመ፡ ኩነንኩ፡ እስከ፡ ይእዜ፡ ወ እምይእዜኒ፡ አዓቅብ፡ በኩሉ፡ ነገር፡ ዘይትከሀለኒ፡ ፡ ቀደዕሙ፡ ደለ፡ በእንቲእዮ፡ ከመ፡ ይፈጽም፡ ዘንተ፡ እግዚአብሔር፡ ህሊና፡ ልብዮ፡፡

ወሰማዕት፡ ከመ፡ ሀለው፡ ክቡራን፡ ወልዑላን፡ ነገሥታት፡ ዘዮኃብሩ፡ ምስሌክ፡ በሃይማኖት፡ በእንተዝ፡ እስእል፡ እም፡ ጎቤክ፡ ከመ፡ ታስተፋቅረኒ፡ ምስሌሆሙ፡ ወናሁ፡ ፈነውክዎ፡ ለወልደ፡ እሕተ፡ እምዮ፡ ጎበ፡ ንጉሠ፡ ነገሥት፡ ናጳሊዮን፡ እንዘ፡ አኃሥሥ፡ ፍቅረክ፡ ወህዩንተ፡ ዚአዩኒ፡ የእምን፡ እገረ፡ አንቲእክ፡ ኦ፡ አብ፡ እስእለክ፡ ከመ፡ ትግበር፡ ሊተ፡ ይብጻሕ፡ ቅድመ፡

ገጹ፡ ለንጉሠ ነገሥት፡ ናጳሊዮን፡ ኦ፡ ኦብ፡ ክቡር፡ ንገረኒ፡ ዘትፈቅዶ፡
 ህሊና፡ ልብክ፡ እስመ፡ አነ፡ እገብር፡ በፍቅር፡ ወበትፍስሕት፡ ብዙኃን
 አሙንቱ፡ ጸላእትዮ፡ ባሕቱ፡ ብዮ፡ ተስፋ፡ ከመ፡ እከይዶሙ፡ በኃይለ፡
 ጸሎትክ፡ ወአመ፡ ይክውን፡ ፈቃድ፡ እግዚአብሔር፡ እሄሊ፡ እነግሥ፡ በቅብዓ፡
 መንግሥት፡ በከመ፡ ሥርዓተ፡ ካቶሊካውያን፡

እግዚአብሔር፡ የሀብን፡ ኪያክ፡ ለነዋህ፡ መዋዕል፡ ለዓለመ፡ ዓለም፡ አሜን፡

በዝዮ፡ ተፈጸመት፡ መልእክተ፡ውተፈነወት፡ በእዲሆሙ፡ ለ፫ እደው፡ ወእሉ፡
 አሙንቱ፡ አባ፡ እምነቱ፡ ካቶሊካዊ፡ ጣቃዬ፡ ወለፔሮስ፡ ፈረንሳዊ
 (Rubenson 1994:59) ።